

ANDREAS ANDREADIS

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ
ΔΑΝΕΙΩΝ

Andreas Andreadis

Ιστορία των Εθνικών Δανείων

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24175924

*Ιστορία των Εθνικών Δανείων / Μέρος Α' – Τα δάνεια της
ανεξαρτησίας (1824-1825) – Το Δημόσιον Χρέος επί της Βαναρικής
Δυναστείας:*

ISBN <http://www.gutenberg.org/ebooks/34095>

Содержание

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	8
Α'	8
Β'	12
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'	55
Конец ознакомительного фрагмента.	61

Andreas Andreadis
Ιστορία των Εθνικών
Δανείων / Μέρος
Α' – Τα δάνεια της
ανεξαρτησίας (1824-1825)
– Το Δημόσιον Χρέος επί
της Βαυαρικής Δυναστείας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

C'est une lamentable histoire que celle de la dette hellénique»,
διά των λέξεων τούτων ήρχετο, προ πενήντα και επτά
ετών, ο Casimir Leconte της μελέτης του δημοσίου χρέους
της Ελλάδος (1)

Μετά πάροdon σχεδόν έξ δεκαετηρίδων ο επιχειρών
συγγραφήν περί του αυτού θέματος δύναται ν' αναγράψη
και αυτός την αυτήν φράσιν πλην τούτο δεν είναι
λόγος επαρκής όπως αποστή από του εγχειρήματος. Και
πράγματι, εάν είναι αληθές ότι «ο λαός ο μελετών την

ιστορίαν αυτού κρίνει ορθότερον και περί των παρόντων πραγμάτων και περί της μελλούσης αυτού τύχης (2)», είναι ανάγκη μετ' ίσης παρρησίας να εξιστορώνται τα ατυχήματα ενός έθνους όσον και αι επιτυχίαι αυτού.

Αφ' ετέρου, των δημοσίων χρεών αποτελούντων σήμεραν ένα των σπουδαιότερων παραγόντων του οικονομικού βίου των νεωτέρων κρατών, είναι ανάγκη ο επιλαμβανόμενος δημοσιονομικών μελετών να μη παραλείψη τον κυριώτατον τούτον κλάδον της δημοσιολογίας (3).

Προ τοιαύτης λοιπόν ανάγκης, της ερεύνης δηλονότι του δημοσίου χρέους της Ελλάδος, ευρέθημεν και ημείς (4), η ιδέα δ' όμως της παρούσης μελέτης, ως όλου αυτοτελούς, επήγασεν εκ των λυπηρών γεγονότων του θέρους του 1897.

Έκτοτε δε δεν επαύσαμεν συλλέγοντες ύλην, ευτυχήσαντες μάλιστα, κατά την εν Αγγλία διαμονήν, ν' αρυσθώμεν πλείστας πληροφορίας εξ ιδιωτικού αρχείου, όντως μοναδικού διά τε την ταξινόμησιν και την πληθύν των πληροφοριών των αφορωσών εις τα πράγματα της Ανατολής.

Αι δυσκολίαι του θέματος ήσαν προφανείς. Η μεγαλειτέρα δ' αυτών υπήρξεν η έλλειψις προηγουμένων μελετών και επισήμων δημοσιευμάτων, οπωσδήποτε πλήρων και ακριβών.

Άλλη μεγάλη δυσκολία ενέκειτο εν τη εκλογή της ύλης. Εν ώ πράγματι ήτο αδύνατον ν' αποκλεισθώσι τα ιστορικά γεγονότα, άτινα εξηγούσι την συνομολόγησιν, την

διάθεσι και την διαρρύθμισιν των εθνικών δανείων, ἥτο ἐξ ἄλλου κίνδυνος μήπως ἡ ιστορία των ελληνικῶν δανείων μεταβληθῇ εἰς πολιτικὴν ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Τον σκόπελον τούτον δεν κατωρθώσαμεν να διαφύγωμεν κατ' αρχάς, εἶχε δε το παρόν ἔργον λάβῃ τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε προ ἑξ μηνῶν ἠναγκάσθημεν να προβῶμεν εἰς τελείαν αὐτοῦ ανασκευήν. Εργασθέντες δε δι' ὅλου του θέρους κατωρθώσαμεν να επαναφέρωμεν αὐτό εἰς τα παρόντα ὅρια. Φοβούμενοι δ' ὁμως πάλιν μήπως νυν φανῇ υπερμέτρως συνεπτυγμένον, αναγράφομεν ενταύθα, δίκην αιτιολογίας, τας ολίγας ταύτας γραμμάς.

Ἡ ιστορία των ελληνικῶν δανείων διαιρεῖται αφ' εαυτῆς εἰς τρεις περιόδους:

Τὴν πρώτην, ἣτις ἐξικνεῖται μέχρι τῆς εγκαθιδρύσεως τῆς βασιλείας του Γεωργίου, περιλαμβάνουσα τὴν ιστορίαν των δανείων τῆς επαναστάσεως και του δημοσίου χρέους τῆς Βαυαρικῆς δυναστείας.

Τὴν δευτέραν, ἣτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως περατοῦται τον Δεκέμβριον του 1893 μετὰ τῆς ἀποκοπῆς των χρεῶν.

Τὴν τρίτην, ἣτις περιλαμβάνει τας περί συμβιβασμοῦ διαπραγματεύσεις, τὴν ἐπιβολὴν του διεθνούς ἐλέγχου, και τα μετὰ το 1897 συμβάντα.

Ἡ δευτέρα περίοδος υποδιαιρεῖται εἰς δύο σχεδόν ισόχρονα τμήματα, ὧν το μεν πρῶτον περιορίζεται εἰς ἐσωτερικά δάνεια, το δε δεύτερον, χρονολογούμενον αφ'

ης εποχής ηνοίχθησαν εις τα Ελληνικά χρεώγραφα αι πύλαι των ευρωπαϊκών χρηματιστηρίων, περιλαμβάνει ποικίλα δημόσια χρέη, εν οίς και σχεδόν πάντα τα μεγάλα εξωτερικά.

Η μελέτη της τρίτης περιόδου θ' απαιτήση, εκτός της εκθέσεως των περί συμβιβασμού διαπραγματεύσεων, την μελέτην του θεσμού του διεθνούς ελέγχου και την παραβολήν, υπό την έποψιν ταύτην, της θέσεως της Ελλάδος προς εκείνην άλλων κρατών κατά το μάλλον ή ήττον υπό οικονομικήν κηδεμονίαν διατελούντων.

Εις τας τρεις ταύτας περιόδους αντιστοιχούσι τα τρία μέρη του παρόντος πονήματος.

Αρχόμενοι της δημοσιεύσεως αυτού ευχάριστον καθήκον ηγούμεθα να εκφράσωμεν την ημετέραν ευγνωμοσύνην προς πάντας, όσοι πολυειδώς προσήλθον ημίν επίκουροι. Ιδίως δε προς δυο σεβαστούς φίλους, ων ο μεν κατά την κυοφορίαν ο δε κατά την συγγραφήν του έργου παρέσχον ημίν τοσαύτας πολυτίμους πληροφορίας και συμβουλάς. Επιτραπήτω ημίν τέλος να ευχαριστήσωμεν ονομαστί τον διευθύνοντα την βιβλιοθήκην της Βουλής κ. Π. Καλογερόπουλον και τον βοηθόν αυτού κ. Ραζήν, ων αμφοτέρων την υπομονήν και την προθυμίαν ηθέλωμεν έχη εξαντλήση, εάν, ως γνωστόν, δεν ήσαν ανεξάντλητοι.

Αθήναι τη 20 Σεπτεμβρίου 1904.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α'

ΕΡΓΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Αιών (Εφημερίς, ο). – Φύλλα 1ης και 9ης Αυγούστου 1880.

Βαλαωρίτης (Ι. Α.). – Ιστορία της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος. – Αθήναι, 1901.

Γενναδίου (Ι.). – Έκθεσις 17/29 Δεκεμβρίου 1875.

Εισήγησις της επιτροπής της Βουλής περί των νομοσχεδίων των στρατιωτικών και ναυτικών συντάξεων (Νόμοι 2ας και 12ης Φεβρουαρίου 1859), 11 Δεκεμβρίου 1858.

Εθνοφύλαξ (Εφημερίς, ο) – Φύλλα 25ης Οκτ. 1863 και 8ης Αυγούστου 1880.

Έκθεσις της επιτροπής της Γερουσίας (Εισηγητής Χατζίσκος) περί του δανείου των εξήκοντα εκατομμυρίων, 8 Μαρτίου 1860.

Έκθεσις λογιστική περί του γενικού λογαριασμού των μετατραπέντων δανείων του 1824 και 1825. – Αθήναι 1890.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως (Συλλογή του φύλλου).

Εστία (Εφημερίς, η). – Φύλλον 2ας Απριλίου 1904.

Ημέρα (Εφημερίς, η). – Φύλλον 14/26ης Ιουνίου 1872.

Ιστορικόν Αρχεῖον Ρώμα, μετά προλόγου του εκδίδοντος
Δ. Γρ. Καμπούρογλου. – Αθήναι 1901.

<i>Καλλίγας</i> (<i>Παύλος</i>).	— Θάνατος Βίβλας, μυθιστορία (ανεδημοσιεύθη εκ της <i>Πανόρας</i> του 1855 εν τη <i>Εθνική Βιβλιοθήκη</i> του Γ. Μπαρτ, ά. η.).
	— Λόγος 11ης Δεκεμβρίου 1880 περί Κυρώσεως της συμβάσεως των Βαυαρικών δανείων (ανεδημοσιεύθη εν <i>Μελέταις και Λόγοις</i> , τόμ. β').

Κανάρης (*Κωνσταντίνος*). – Έκθεσις εισηγητική
της 26ης Απριλίου 1846 περί του προϋπολογισμού
του Υπουργείου των Ναυτικών (εν τω ψηφισθέντι
προϋπολογισμώ του 1845).

Κοντόσταυλος (Α.). – Τα περί των εν Αμερική
ναυπηγηθεισών φρεγατών. – Αθήναι, 1855 (5)

Κορσείου (Ν. Θ.). – Υπόμνημα περί Αγγλοελληνικών
δανείων. – Αλεξάνδρεια, 1868.

Κορφιωτάκη (τότε Υπουργού Οικον.). – Έκθεσις περί του
προϋπολογισμού του 1848.

Κυριακίδης (Επ.). – Ιστορία του Συγχρόνου Ελληνισμού
(1832 – 1892). – 2 τόμοι, Αθήναι 1892.

Λευκή Βίβλος. – Μετατροπή των δανείων του 1824 και
1825. – Αθήναι, 1879.

Λεβέντης (Α.). – Περί του δημοσίου των Ελλήνων χρέους
του 1824 και 1825 και περί νέου δανείου. – Αθήναι, 1865.

Μάμουκα (Ανδρ. Ζ.). – Τα κατά την Αναγέννησιν
της Ελλάδος, ήτοι συλλογή των περί την αναγεννωμένην
Ελλάδα πολιτευμάτων, νόμων και άλλων επισήμων

πράξεων από του 1821 μέχρι τέλους του 1832. – 11 τόμοι, Αθήναι 1839 – 1852.

Μένδελσων – Βαρθόλδης (Κ). – Ιστορία της Ελλάδος, από της εν έτει 1453 αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως υπό των Τούρκων μέχρι των καθ' ημάς χρόνων. – 2 τόμοι, ελληνική μετάφρασις Αγγέλου Βλάχου, Αθήναι 1873 – 1876.

Μεταξά (Α.). – Γενικοί Λογαριασμοί του Κράτους υπό Ιανουαρίου 1833 μέχρι Δεκεμβρίου 1843 (Έκθεσις λογιστική). – Αθήναι, 1849 (6).

Μήλιος (Σπ.). – Αγόρευσις εν τη Γερουσία περί της χρήσεως του δανείου των εξήκοντα εκατομμυρίων (23 Μαρτίου, 1860).

Ορλάνδου (Αν.). – Ναυτικά. – 2 τόμοι, Αθήναι 1869.

Ορλάνδου (Ιω. και Ανδρ. Λουριώτου). – Απολογία εις την κατ' αυτών εκδοθείσαν απόφασιν του Ελεγκτικού Συνεδρίου. – 2 τόμοι, Αθήναι 1839 – 1840.

Παλαμήδης (Ρήγας). – Αγόρευσις προ της Γερουσίας περί της Φάλαγγος και της διαλύσεως αυτής (8 Οκτωβρίου 1856).

Παπαρρηγόπουλος (Κ.). – Ιστορία του Ελληνικού έθνους. – 5 τόμοι, γ' έκδοσις, Αθήναι 1896.

Πρακτικά της εν Προνοία κατ' επανάληψιν δ' Εθνικής των Ελλήνων Συνελεύσεως. – Ναύπλιον. 1832.

Πρακτικά Βουλής.

Πρακτικά Γερουσίας.

Πρακτικά Συνεδριάσεως 28ης Οκτωβρίου 1868 (Κύρωσις

της μετά των κληρονόμων του Όθωνος συμβάσεως· λόγοι Π. Δηλιγιάννη. Βαλασσοπούλου κτλ.).

Σπανιολάκης (Γ.). – Παρατηρήσεις επί της Απολογίας Ι. Ορλάνδου και Α. Λουριώτου. – Αθήναι, 1840.

Τρικούπης (Σπ.). – Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως. – 4 τόμοι, α' έκδοσις Λονδίνον, 1853 – 1857, γ' έκδοσις Αθήναι, 1888.

Χρηστίδης. – Αγόρευσις προ της Γερουσίας περί του κανονισμού του δανείου των εξήκοντα εκατομμυρίων (22 Μαρτίου 1860).

B'

ΕΡΤΑ ΕΕΝΑ

About (Edmond). – La Grèce Contemporaine. – δ' έκδοσις. Παρίσι, 1860.

Bayard (William). – An exposition of the conduct of the two houses of G. G. and S. Howland and Le Roy, Bayard and Co, in relation to the two frigates *Liberator* and *Hope*. In answer to a Narrative on that subject by Mr. Alexander Contostavlos. – Νέα Υόρκη, 1826.

Blaquière (Edward). 1824.	— The Greek Revolution, its Origin and Progress together with some remarks on the religion, national character etc. in Greece. — Λονδίνον,
	— Narrative of a Second Visit to Greece, including facts connected with the last days of Lord Byron, extracts from correspondence, official documents etc. — Λονδίνον, 1825.

Broglie (Duc de). – Discours du 8 Mai sur le projet de loi relatif à l'emprunt grec (ανετυπώθη εν τοις écrits et discours τόμ. β').

Bulwer (H. Lytton). – An Autumn in Greece, comprising sketches of the character, customs and scenery of the Country. In letters addressed to C. B. Sheridan. – Λονδίνον, 1826.

Circular of the committee of Greek Bondholders (a). – 7 Νοεμβρίου 1862. Λονδίνον.

Contostavlos (A.). – A narrative of the material facts in relation with the building of the two frigates – α' έκδ. Νέα Υόρκη. 1826. β' έκδ. with a postscriptum by R. Sedgwick, αυτό έτος.

Correspondance respecting the failure of the Greek Government to provide for the payment of the interest and sinking fund of the Greek Loan. – Λονδίνον, 1846.

Daily News. (Εφημερίς, the). – Φύλλον της 11ης Οκτωβρίου 1878.

Discussion à la Chambre des Députés d'Athènes (Une). – Αθήναι, 1845.

Drucker (Louis).	— An appeal to the governments and monarchs of Europe.
	— Quelques documents relatifs aux emprunts helléniques contractés à l'étranger (Χάγη 1874). — 2e série (Λούγδουνον των Βαταβόν, 1877).

Duer (J. και R. Sedgwick). – An examination of the controversies between the Greek Deputies and two mercantile houses of New – York – Νέα Υόρκη, 1826.

Economicus. – A letter to *the Times* on the Greek Debt (10 Νοεμβρίου 1875).

Economist (Εφημερίς, the). – Φύλλον 12ης Οκτ. 1878.

Fabre (Auguste). – Histoire du Siège de Missolonghi, avec des pièces justificatives. – Παρίσι, 1827.

Financier (Εφημερίς, the). – Φύλλον της 18 Ιουνίου 1877.

Finlay (G.) – History of the Greek Revolution. 2 τόμοι (τόμοι V και VI α' εκδόσεως 1861, τόμοι VI και VII β' εκδόσεως, Oxford 1877, της History of Greece under foreign domination).

General Report of the Commission appointed in Athens to examine into the financial condition of Greece. – Λονδίνον, 1860.

Gervinus. – Insurrection et Régénération de la Grèce. – Μετάφραση γαλλική Minssen και Σγούτα. 2 τόμοι. Παρίσιοι 1863.

Gèorgiades. – La Grèce Economique et Financière en 1893 (Réponse à M. Law) – Παρίσιοι 1893.

Gladstone (Edward). – Δήλωσις εις την Βουλήν των Κοινοτήτων περί του δανείου των εξήκοντα εκατομμυρίων (22 Μαρτίου 1869).

Gordon. – History of the Greek Revolution – β' έκδοσις, 2 τόμοι, Λονδίνον, 1844.

Goussios (P.) – étude sur l'état financier de la Grèce, accompagnée d'une traduction du rapport de M. Jannopoulos, ministre des finances, à S. M. le roi Georges. – Παρίσιοι 1864.

Greek Loans of 1824 – 1825 (The). – How they were handled and what the world thought of. – Λονδίνον. 1878. Εξεδόθη επιμελεία Ι. Γενναδίου.

Guerin ποτέ προξένου της Γαλλίας εν Αθήναις. – Note sur l'armée grecque (Παρά Leconte σ. 155 – 164).

Haleswood (Edward). – A letter to his Excellency A. Coumoundouros, Minister of finance in Greece 27 Αυγούστου 1858.

Jannopoulos (βλ. *Goussios*).

Jourdain. – Mémoires Historiques et Militaires sur les événements de Grèce depuis 1822 jusqu'au combat de Navarin. – 2 τόμοι, Παρίσιοι, 1828.

Law (E. F. G.). – Report on the present economical and

financial position in Greece Annual Series no 1169) – Λονδίνον. 1893.

Leconte (Casimir). – étude Economique de la Grèce. – Παρίσιοι, 1847.

Leroy – Beaulieu (P.). – Traité de la Science des Finances. – 5' έκδοσις, Παρίσιοι 1899.

Livre Jaune 1866. – Παρίσιοι, 1866.

Livre Jaune. – (Arrangement financier avec la Grèce). – Παρίσιοι 1898.

Monicault (G. de). – Le traité de Paris et ses Suites (1856 – 1871). – Παρίσιοι 1898.

Odysseus. – Turkey in Europe. – Λονδίνον, 1900.

Oriental Herald. – № 37. (Λονδίνον, Ιανουάριος 1826).

<i>Palma (Alerino)</i> .	— Greece Vindicated in Two Letters; to which are added by the same author critical remarks on the works recently published on the same subject by Buhver, Emerson, Pecchio etc. — Λονδίνον 1826.
	— Report on the building of the two frigates. (Εν το Times της 12ης Σεπτεμβρίου 1826).

Palmerston (Lord). – Αγόρευσις προ της Βουλής των Κοινοτήτων. (1 Αυγούστου 1845).

Papers relating to the third instalment of the Greek Loan, 1835 – 1836. – Presented to the House of Commons by Command of His Majesty, July 1836.

Additional papers on the third instalment of the Greek Loan, 1835 – 1836. – Presented to both Houses of Parliament, August 1836.

Papers relating to the Arrangement concluded in Athens in

June 1860, respecting the Greek Loan. – Presented to the House of Commons in pursuance of their Address dated April 29, 1864.

Parish (Henry Headley). – The Diplomatic History of the Greek Monarchy from the Year 1830; showing the transfer to Russia of the mortgage held by British capitalists over its properties and revenues. – Λονδίνον 1838.

Parliamentary Debates (Έκδοσις Hansard). – 1845 τόμος στ'. Λονδίνον 1846.

Peel (Sir Robert). – Αγόρευσις προ της Βουλής των Κοινοτήτων (1η Αυγούστου 1845).

Politis (N. E.). – Les emprunts d'états en droit international. – Παρίσιον, 1894.

Punch (Εφημερίς σατυρική, the). – Φύλλον της 3ης Δεκεμβρίου 1863.

Renseignements sur la Grèce et l' administration du Cte Capodistrias, par un témoin oculaire des faits qu'il rapporte (7). – Παρίσιον, 1832.

Report of the evidence and reasons of the award between J. Orlandos and A. Louriottis, Greek deputies on one part and G. G. and S. Howland on the other part. – By the Arbitrators. – Νέα Υόρκη, 1826.

Sarrut. – Εισήγησις εις το Γαλλικόν Ακυρωτικόν περί της υποθέσεως Balmaçéda (Journal de droit international privé, 1891).

<i>Sedgwick (Henry D.).</i> έκδ. Νέα Υόρκη 1826.	— A vindication of the conduct and character of Henry D. Sedgwick against certain charges made by the honourable Jonas Pratt. — 2α
	— Refutation of the reasons assigned by the arbitrators for their award in the case of the two Greek Frigates. — Νέα Υόρκη, 1826.

Sicherer (Prof. *Hermann von*). – Das Bayerisch – Griechische Anlehen aus den Jahren 1835, 1836, 1837 (Ein Rechtsgutachten). – Μόναχον, 1880.

Stourm (Réné). – Le Budget, γ' έκδοσις.

Times (Η εφημερίς the). – Φύλλ. 5, 12, 20, 27 Σεπτεμβρίου, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 31 Οκτωβρίου. 1, 3, 4, 9, 13 Νοεμβρίου 1826. – 3 Δεκ. 1863. – 23 Μαρτίου 1869. – 10 Νοεμβρίου 1875.

Thouvenel (M.). – La Grèce du Roi Othon (Correspondance de M. T. avec sa famille et ses amis, recueillie et publiée par L. Thouvenel). – Παρίσιοι, 1890.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ (1824 – 1825) (8)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' Ἑκδοσις και Χρήσις α' δανείου

Επανειλημμένως παρατηρήθη ὅτι, ἐν ᾧ ἡ στρατιωτικὴ, ἡ διπλωματικὴ, νυν δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ ἱστορία εὐρίσκουσι πολυαρίθμους ἐρευνητάς καὶ θιασώτας, ἡ οικονομικὴ ἱστορία, ἄνευ τῆς ὁποίας πάσα ἄλλη ἐνέργεια λαοῦ τινος μένει ἀνεξήγητος. μέχρι τῶν υστέρων παρημελεῖτο ἐντελῶς.

Οὐδαμῶς δ' ἡ παρατήρησις αὕτη ἐλέγχεται ὀρθότερα ἢ ἐν τῷ προχείρῳ παραδείγματι τῆς ἡμετέρας παλιγγενεσίας, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ πολύτομα συγγράμματα περὶ τῆς στρατιωτικῆς, πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς ἱστορίας τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἀντισταθμίζονται οὐδέ καν ὑφ' ἐνὸς κεφαλαίου ἐξετάζοντος τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν οικονομικὴν αὐτοῦ ἀποψιν.

Ἀκόμῃ καὶ σήμερον, μετὰ τοσαύτας μελέτας (9) γνωρίζομεν μὲν κάλλιστα τὰς μάχας, τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν πλοίων, τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις τῶν στρατηγῶν, τῶν ναυάρχων, τῶν διπλωματῶν καὶ τῶν

πολιτικών ανδρών, αγνοούμεν δ' όμως εντελώς τίνι τρόπω οι στρατιώται ετρέφοντο, τα πλοία ωπλίζοντο και πώς συνετηρείτο η κεντρική διοίκησης και ο στοιχειώδης μεν αλλ' όχι ανύπαρκτος διοικητικός οργανισμός.

Το ιστορικόν τούτο χάσμα εξηγείται, ίσως, πρώτον μεν εκ των δυσκολιών ας γεννά τω συγγράφοντι η έλλειψις τακτικών προϋπολογισμών και απολογισμών (10), δεύτερον δε διότι, ως εκ της απιστεύτου ποικιλίας και γραφικότητος ας παρουσιάζει ο Αγών, ήτο φυσικόν να παραμεληθώσι τα ήττον επαγωγά και κατ' επίφασιν επουσιωδέστερα (11).

Οπωσδήποτε άλλως τε και αν έχη τούτο, είναι βέβαιον ότι εξ όλων των γραψάντων περί της Επαναστάσεως μόνον ο Finlay, ορμώμενος εκ του πρακτικού πνεύματος της φυλής του, εφρόντισε να διερευνήση ποίοι ήσαν οι προς διεξαγωγήν του αγώνος πόροι, αφιερώσας ολίγας σελίδας εις το αντικείμενον τούτο (12). Πλην δυστυχώς ουδ' εις τας σελίδας εκείνας δύναται να δοθή πλήρης πίστις, καθ' ότι ο συγγραφεύς, όστις δεν γράφει αναληθή, εκ προθέσεως και συστήματος μέρος μόνον λέγει της αληθείας (13).

Το καθ' ημάς δεν προτιθέμεθα προς το παρόν τουλάχιστον, να επιχειρήσωμεν εγγείρημα, προ του οποίου τόσοι μεγάλοι ιστορικοί εδειλίασαν, οφείλομεν δ' όμως να διευκρινήσωμεν έν εκ των μάλλον ενδιαφερόντων μερών της οικονομικής ιστορίας της επαναστάσεως, το αφορών εις δύο δάνεια συνομολογηθέντα τω 1824 και 1825 εν Αγγλία και γνωστά υπό το όνομα *δάνεια της ανεξαρτησίας*

(Independence loans).

Άλλως τε το περιορισμένον τούτο θέμα έχει ουχί κοινήν σπουδαιότητα. Πρώτον, καθ' ότι ως εκ των πολλών συναφών ζητημάτων, εν οίς καί τινων διεθνούς δικαίου, είνε καθ' εαυτό άξιον πολλής μελέτης· δεύτερον, διότι η συνομολόγησις των εν λόγω δανείων σημειοί σπουδαίον στάδιον της ημετέρας ιστορίας ούσα, συν τη αναγνωρίσει υπό του Κάνιγγος των Ελλήνων ως εμπολέμων, το προοίμιον της εθνικής ημών αποκαταστάσεως (14), και τρίτον, τέλος, διότι η μη αναγνώρισις των δανείων της ανεξαρτησίας επί πεντήκοντα όλα έτη μεγάλην ήσκησεν επίδρασιν επί της όλης δημοσιονομικής πολιτικής του ελευθερωθέντος βασιλείου.

Αλλ' έλθωμεν νυν εις τα καθ' έκαστα. Πλείονα των δύο ετών είχαν παρέλθη αφ' ης στιγμής, υψωθείσης εν Αγία Λαύρα της σημαίας της ελευθερίας, διεξήγετο υφ' ημών κατά γην και κατά θάλασσαν πεισματώδης και ως επί το πολύ νικηφόρος αγών.

Επί μακρόν ο αγών ούτος ετρέφετο δια των γλίσχρων δημοσίων προσόδων (15), της λαφυραγωγίας και γενναίων ιδιωτικών συνεισφορών (16). Ήτο δ' όμως προφανές ότι τοιούτον σύστημα δεν ηδύνατο να επικρατήση επί πολύ, διότι αι δημόσιαι πρόσοδοι ήσαν εις άκρον περιορισμέναι, οι λαφυραγωγούμενοι Τούρκοι ταχέως εξέλιπον (17) και οι ημέτεροι εξηντλούντο οσημέραι. Προς τούτοις το ιδιόρρυθμον εκείνο δημοσιονομικόν σύστημα, εάν

οπωσδήποτε επήρκει εις ολιγοδάπανα τοπικά στρατεύματα και εις βραχείας και αυτοσχεδίου εκστρατείας, δεν ήτο δυνατόν ν' ανταποκριθή εις τας ανάγκας κραταιού στόλου (18) ή εις προμεμελετημένην και οπωσούν μακράν στρατιωτικήν επιχείρησιν. Η ανάγκη δανείου εξωτερικού εγένετο συνεπώς καθ' ημέραν επιτακτικωτέρα, συνάμα δε η εξεύρεσις αυτού καθίστατο πιθανή ως εκ της ευτυχούς τροπής ην είχε λάβη ο αγών.

Ήρξαντο λοιπόν να γίνωνται αμφοτέρωθεν δοκιμαί, αποστελλομένων Ελλήνων προς εξεύρεσιν ευρωπαϊών δανειστών και κατερχομένων εις Ελλάδα αυτεπαγγέλτων μεσιτών.

Ούτως ο Άρειος Πάγος της Χέρσου Ελλάδος εψήφισε τη 23 Νοεμβρίου 1821 την σύναψιν δανείου 150,000 φλωρινίων, αποσβεστέου εντός πέντε ετών, ανέθηκε δε την διαπραγμάτευση αυτού εις τον Βαρόνον Θεοχάρην, τον Χ. Δροσινόν και τον Κεφαλάν Ολύμπιον, πέμπσας τον τελευταίον τούτων εις Ευρώπην (19).

Ούτως επίσης ο Μεταξάς και ο Jourdain ήρξαντο διαπραγματευόμενοι δάνειον τεσσάρων εκατομμυρίων φράγκων μετά των ιπποτών της Ρόδου. Αι παράδοξοι περί του δανείου τούτου διαπραγματεύσεις, περί ων εύρηνται εκτενείς πληροφορίες εν τω γνωστώ έργω του Jourdain: *Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce depuis 1822, jus qu' au combat de Navarin* (τόμ. α', σελ. 187 – 250 και 269 – 300) συνήφθησαν ως εξής:

Ο Jourdain είχε σταλή υπό του Μεταξά εξ' Αγκώνης εις Παρισίους δια να διαπραγματευθή δάνειον. Εκεί εγνωρίσθη μετά του Raoul, δικηγόρου του Τάγματος του Αγίου Ιωάννου της Ιερουσαλήμ, όπερ από της απωλείας της Μελίτης προσεπάθει παντί σθένει ν' ανακτήση χώρας τινάς, ίνα ανασυσταθή ως πολιτεία. Οι ιππότες εδείχθησαν πρόθυμοι να δανείσωσι 4 εκατομμύρια, απαιτήσαντες ως αντάλλαγμα την κυριαρχίαν την άλλοτε εν τη κατοχή του τάγματος νήσων Ρόδου, Σκαρπάθου και Αστυπалаίας, μέχρι δε της κυριεύσεως και παραχωρήσεως αυτών την προσωρινήν κατοχήν της Σύρου καί τινων των επί της μεσημβρινοδυτικής πλευράς της Πελοποννήσου ερημονήσων.

Αλλ' επειδή το τάγμα ούτε δύναμιν στρατιωτικήν είχεν ούτε δάνεια εύρισκεν, συνήνεσεν ο Jourdain όχι μόνον να συναφθή το δάνειον των 4 εκατομμυρίων εν ονόματι της Ελληνικής κυβερνήσεως, αλλά και να δανεισθή αύτη άλλα 6 εκατομμύρια προς χρήσιν αυτού του τάγματος (βλ. το κείμενον της συμβάσεως της υπογραφείσης υπό του Jourdain τη 18η Ιουλίου 1823, αυτόθι σελ. 190 – 199). Ένα μήνα μετά την υπογραφήν της συμβάσεως έστειλαν οι ιππότες και πρέσβυν εις Ελλάδα τον Μαρκήσιον de Saint – Croix Molay. Αλλ' οι Έλληνες, λέγει ο Τρικούπης (τόμ. γ', σελ. 100) χλευάζοντες τα γενόμενα και την συνθήκην απέρριψαν και τον πρέσβυν απέπεμψαν (20).

Αφ' ετέρου, και παραλλήλως προς τους εν Ευρώπη

πεμπομένους πρέσβεις, η Κυβέρνησις, τη μαρτυρία του Μαυροκορδάτου (21) έλαβεν επανειλημμένως προτάσεις δανείου: α') παρά τινος Roupenthal, όστις εφημίζετο ως έχων σχέσεις μετά του Laffite· β') παρά του Ποερίου, υπασπιστού του στρατηγού Πέπε, όστις υπέβαλεν όχι έν, αλλά τρία σχέδια δανείου, το του Πέπε, το του Gregory, εμπόρου εν Λονδίνω, και το του Άγγλου χιλιάρχου John Dogle· γ') παρά τινος Robert Peacock, όστις ήλθεν εις Τριπολιτζάν, συνοδευόμενος υπό του Σπυρίδωνος Κοργιαλενίου (22) και φέρων προτάσεις του κόμητος de Wuitz, *πρώην στρατηγού εις την δούλευσιν της Ρωσίας και σχετικού της εταιρείας των Ινδιών*.

Και είναι μεν αληθές ότι αι πλείσται των προτάσεων τούτων δεν ήσαν σοβαραί (23), αυτός όμως ο αριθμός των δεικνύει πόσον η ιδέα ελληνικού δανείου είχεν ωριμάση εν Ευρώπη. Δεν έλειπε πλέον ή να παρουσιασθή η κατάλληλος ευκαιρία, ανεφάνη δ' αύτη ως εξής:

Μεταξύ των Ελλήνων των ασχολουμένων εις εξεύρεσιν δανείου ήτο και ο Ανδρέας Λουριώτης, όστις, αφ' ου επεσκέφθη την Ισπανίαν και Πορτογαλλίαν, μετέβη εις Αγγλίαν, όπου εγνώρισε τον Blaquièrre. Ο Blaquièrre παρουσίασε τον Λουριώτην εις τους κυριωτέρους εν Λονδίνω φιλέλληνας, οίτινες βολιδοσκοπηθέντες περί δανείου δεν απέρριψαν μεν την ιδέαν κατ' αρχήν, αλλ' απεφάσισαν, κατόπιν συμβουλίου γενομένου τη 3η Μαρτίου 1823 να πέμψωσιν εις την Ελλάδα τον Blaquièrre και τον

Λουριώτην, όπως λάβωσιν ακριβεστέραν ιδέαν της εκεί καταστάσεως.

Η εν Τριπολιτζά προσωρινή κυβέρνησις ενθουσιωδώς ητένισε προς επιχείρησιν, από της οποίας την έκβασιν, όπως έγγραφεν ο Μαυροκορδάτος, ηλπίζετο κυρίως των Ελληνικών πραγμάτων η πρόοδος.

Ήτο δε πράγματι η κατάστασις ελεεινή. Τα τακτικά έσοδα, καίτοι δεν εκάλυπτον καν το τρίτον των εξόδων (24), ήσαν αβέβαια εις άκρον (το ήμισυ εξ αυτών προήρχετο εκ Κρήτης). Η εν τω εσωτερικώ εξεύρεσις εκτάκτων εσόδων ήτο αφ' ετέρου αδύνατος· αι εθνικαί ομολογίαι επραγματοποιούνται προς 15 – 17 % τις εκατώ της ονοματικής αυτών αξίας. Αυτοί οι ιδιώται ήσαν τοσούτον εξηντλημένοι οικονομικώς, ώστε δεν ευρίσκετο ο δανείζων τα απαιτούμενα δεκαοκτώ τάλληρα διά να σταλή ο Πραΐδης εν Κεφαλληνία, όπως προσκαλέση επισήμως εις την Ελλάδα τον Βύρωνα.

Μόλις λοιπόν ο Λουριώτης ανεκοίνωσε τας ευμενείς διαθέσεις του φιλελληνικού κοιτάτου, το διοικητικόν σώμα, δια διατάγματος της 2ας Ιουνίου 1823, έδωκε πληρεξουσιότητα εις τους κ. κ. Ι. Ορλάνδον, Ι. Ζαΐμην και Α. Λουριώτην να συνάψωσι δάνειον τεσσάρων μιλλιουνίων ταλλήρων Ισπανικών, καθ' ον αν κρίνωσι συμφωρότερον τρόπον. Τη δε 24η του αυτού μηνός ο Α. Μαυροκορδάτος εν θαυμάσια επιστολή έδιδε μακράς οδηγίας ως προς την σύναψιν του δανείου και την προς τας ξένας Δυνάμεις,

ιδίως την Αγγλίαν, τηρητέαν στάσιν (25).

Πριν ή όμως το δάνειον συναφθή, παρήλθον σχεδόν οκτώ μήνες, τούτο μεν ένεκα των διακόπων εσωτερικών σπαραγμών, οίτινες από της εποχής εκείνης ήρξαντο εκδηλούμενοι και κατά Νοέμβριον κατέληξαν εις τον πρώτον εμφύλιον πόλεμον, τούτο δε διότι η χρηματική απορία της Κυβερνήσεως, ην ήδη περιεγράψαμεν, είχεν επιδεινωθῇ εις τοιούτον σημείον, ώστε η Κυβέρνησις δεν ηδύνατο να εύρη τα αναγκαία χρήματα, όπως αποστείλῃ τους αντιπροσώπους αυτής εις Λονδίνον. Και οι τρεις αντιπρόσωποι της Ελλάδος είχαν μεν εφοδιασθή δι' εθνικών ομολογιών αξίας 100,000 γροσίων, εξαργυρωτέων εις τας Ιονίους νήσους, αλλ' αφικόμενοι εκεί, ουδένα εύρισκον πρόθυμον εξαργυρωτήν. Εδέησε δε να επέμβῃ ο Βύρων, παρέχων εις την ελληνικήν κυβέρνησιν δάνειον 4,000 λιρών, όπως δυνηθώσι να φθάσωσιν εις Λονδίνον.

Αλλ' όμως η βραδύτης αύτη υπήρξεν υπό πολλάς επόψεις ευτυχής. Πρώτον το έδαφος είχε προπαρασκευασθῇ καταλλήλως υπό του Blaquièrre, όστις δια του Report of the present state of the Greek federation, υποβληθέντος τη 23η Σεπτεμβρίου εις το Greek Committee, είχε ζωγραφίση δια ροδίνων χρωμάτων τα εν Ελλάδι και διαθέση λίαν ευνοϊκώς την κοινήν γνώμην. Δεύτερον η Αγγλία διήρχετο τότε ένα εκ των κερδοσκοπικών εκείνων πυρετών, οίτινες περιοδικώς αναφαινόμενοι ωθούσι τον κόσμον του Άστεως εις τας μάλλον επισφαλείς επιχειρήσεις (26).

Η κερδοσκοπική περίοδος, ήτις ήρξατο αναπτυσσομένη μεσούντος του 1823, και ην περιεγράψαμεν αλλαχού δια μακρών (27), ιδιάζον χαρακτηριστικόν έχει την ακράτητον ροπήν προς δάνεια ξένων κρατών (28) και δη κρατών μη επισήμως ανεγνωρισμένων, οία ήσαν λ. χ. τότε η Βρασιλία, η Χιλή, η Κολομβία κτλ. Δάνειον λοιπόν συναπτόμενον υπό λαού, ου τα κατορθώματα ελάμπρυνε και απaráμιλλος προπατορική αίγλη, δεν ήτο δυνατόν ή να στεφθή υπό πλήρους επιτυχίας.

Πράγματι όχι μόνον το υπό της επισήμου Ελληνικής κυβερνήσεως συναπτόμενον δάνειον ήτο εκδεδομένον τη 21 Φεβρουαρίου, ήτοι μόλις 25 ημέρας μετά την άφιξιν των Ελλήνων πληρεξουσίων (29), αλλά και, εν μέσω του υπέρ της Ελληνικής υποθέσεως ενθουσιασμού και της κερδοσκοπικής μανίας, ευρίσκοντο εν Αγγλία, ιδιώται πρόθυμοι να συνάψωσι μετά τινων ελληνίδων επαρχιών (της Κύπρου, της Ηπείρου κτλ.), έτι και σήμερον αλυτρώτων, δάνεια πληρωτέα άμα τη απελευθερώσει αυτών.

Προς τούτοις δε σχετικώς προς την σύναψιν του επισήμου, ούτως ειπείν, δανείου επετυγχάνοντο όροι πολύ ευνοϊκώτεροι εκείνων, ους προδιέγραφον αι οδηγίαι του Μαυροκορδάτου.

Τω όντι κατά τας οδηγίας ταύτας α') το κεφάλαιον του δανείου, ορισθέν κατ' αρχήν εις τέσσαρα εκατομμύρια ταλλήρων, ηδύνατο να καταβιβασθή εις έν μόνον (30) β')

διορία της αποσβέσεως ωρίζετο από δέκα μέχρις είκοσιν ετών, και γ') ο τόκος από 6 – 8%

Οι δε αντιπρόσωποι επέτυχον α') κεφάλαιον 800,000 Λ. Σ., ήτοι το αρχικώς ορισθέν κεφάλαιον β') διορίαν τριάκοντα και έξι ετών, του δανείου αποσβεννυμένου χρεωλυτικώς, διά χρεωλυσίου 1 %· γ') τόκον 5 %. Επίσης επετεύχθησαν λίαν ευνοϊκοί όροι ως προς την προμήθειαν και τα δια την αποστολήν ασφάλιστρα (31). Τέλος το δάνειον εξεδόθη προς 59 % της ονοματικής αξίας, ήτοι υφ' ους όρους περίπου προέβλεπεν η Ελληνική κυβέρνησις (32).

Ως εγγύησις εδίδοντο διά μεν την πληρωμήν των τόκων πάντα τα δημόσια έσοδα, διά δε την πληρωμήν του κεφαλαίου πάντα τα εθνικά κτήματα (33). – Εκρατούντο δ' εκ του κεφαλαίου και ποσά ικανά όπως εξασφαλισθή η πληρωμή των τόκων κατά τα δύο πρώτα έτη.

Και ταύτα μεν περί της εκδόσεως του α' εξωτερικού ημών δανείου· ίδωμεν δε νυν τα κατά την αποστολήν και εξετάσωμεν την χρήσιν των εξ αυτού προελθόντων χρημάτων.

Το δάνειον των 800,000, ούτινος την έκδοσιν είχαν αναλάβη οι κ. κ. Loughman, O'brien, Ellice και Σα, εξεδόθη, ως ήδη γνωστόν, προς 59 %, το πραγματικώς άρα δανεισθέν ποσόν ανέρχεται εις 472,000 Λ. Αλλ' εκ τούτων οι εκδίδοντες τραπεζίται εκράτησαν διά τόκους δύο ετών προκαταβλητέους 80,000 Λ., διά χρεώλυτρα επίσης δύο ετών 16,000 Λ., διά προμήθειαν επί της πληρωμής των

τόκων, προς 2/5 %, 3,200 Λ., ήτοι εν όλω 123,000 Λ. Τούτων αφαιρεθεισών από του πραγματικού κεφαλαίου των 472,000 εξεκαθαρίσθησαν οριστικώς 348,800 Λ.

Το ποσόν δεν ήτο ευτελές, το δε Greek committee, όπερ, αναλαβόν την ηθικήν ευθύνην του δανείου, ανέλαβε και τα της αποστολής αυτού, ήρχισε φοβούμενον μήπως δεν εκπληρωθή ο προορισμός των μετά τόσων κόπων πορισθέντων χρημάτων, και τούτο, τοσούτω μάλλον, καθ' όσον τα πάντα εν Ελλάδι ήσαν ανάστατα (34). Ωρίσθη λοιπόν όπως τα χρήματα, στελλόμενα προς τον εν Ζακύνθω Καίσαρα Λογοθέτην εντόπιον και τον εκεί άγγλον έμπορον Σ. Βαρφ, μη δίδονται παρ' αυτών τη Ελληνική κυβερνήσει, ειμή τη συναινέσει του Βύρωνος, του συνταγματάρχου Στάνχωπ και του Λαζάρου Κουντουριώτου.

Εκ της διαταγής ταύτης επήγασαν πολλάί βραδύτητες, διότι, θανόντος εν τω μεταξύ του Βύρωνος, ούτινος απητείτο η συγκατάθεσις, εδέησε να ζητηθώσι νέαι οδηγίαι εκ Λονδίνου. Αι δε αναβολαί αύται ολίγου δειν προεκάλεσαν καταστροφήν ως εκ της επαπειλουμένης επεμβάσεως του επί των Ιονίων νήσων Άγγλου αρμοστού (35). Τέλος όμως έφθασαν νέαι οδηγίαι και παρεδόθησαν τη Ελληνική κυβερνήσει περίπου 308,000 Λ. εις μετρητά και 11,900 Λ. εις πολεμεφόδια, μεινασών εν Λονδίνω των υπολοίπων 28,100 Λ.

Δυστυχώς αι μετά τόσων περιπετειών κομισθείσαι 308,000 Λ., καθώς και σχεδόν όλα τα εκ του δευτέρου

δανείου, περί ου εντός ολίγου, εκκαθαρισθέντα και εις Ελλάδα μεταβιβασθέντα, αφιερώθησαν όχι εις τον υπέρ ελευθερίας, αλλ' εις τον υπέρ ηγεμονίας και πρωτείων αγώνα, εχρησίμευσαν δε μόνον όπως περατωθώσιν οι εμφύλιοι πόλεμοι, ους αυτά ταύτα τα δάνεια κατά μέγα μέρος προεκάλεσαν (36).

Την απαισίαν ταύτην χρήσιν των Αγγλικών χρημάτων μαρτυρούσι πάντες σχεδόν οι ιστορικοί (37), περιγράφει δε μετά πλείστων λεπτομερειών και προφανούς χαιρεκακίας ο Finlay, όστις κατηγορεί τα μέλη του εκτελεστικού ως εξοδεύσαντα τα χρήματα *μετ' ατιμίας και αφροσύνης*, τους κυριότερους οπλαρχηγούς ως δωροδοκουμένους όπως επιτεθώσι κατά των συμπατριωτών αυτών, και τα μέλη του νομοθετικού ως καταναλώσαντα ουχί μικρά ποσά εν συντροφία πολυαρίθμων πολιτικών οπαδών, πομπωδώς ονομαζομένων δημοσίων υπαλλήλων.

Προς επίρρωσιν των κατηγοριών αυτού ο Finlay αφιεροί επτά ολοκλήρους σελίδας μαρτυριών (38), όταν όμως αναγκάζεται να περιγράψη την υπό Άγγλων και Αμερικανών αθλίαν χρήσιν του β' δανείου, περιορίζεται εις τρεις γραμμάς. Τον περίεργον τούτον τρόπον του ιστορείν κατακρίνει ο Γερβίνος λέγων (39):

«Ο Finlay, περιγράφων λεπτομερώς τον τρόπον καθ' ον η Ελληνική κυβέρνησις εσπατάλησε τα δάνεια, ευρίσκει μεγάλην ευχαρίστησιν επιμένων εις μακράν σειράν κατηγοριών, εξ ων ουδεμία σχεδόν είναι εσταθμισμένη

μετά δικαιοσύνης, ἀλλ' αἰτίνες, καὶ ὀρθαί εἰάν ἦσαν, θὰ ἐπέρριπτον ἐπὶ λαοῦ πτωχῶν κλεφτῶν, θαμβωθέντων ὑπὸ τῆς αἰφνίδιου κτήσεως πλούτου, πολὺ μικροτέραν ατιμίαν ἐκείνης, δι' ἧς ἐκαλύφθησαν ἔθνη, ἄτινα, καταλεγόμενα μεταξὺ τῶν πλουσιωτέρων καὶ τῶν μάλλον πεπολιτισμένων, ἐκλεπτον τοὺς κλέπτας ἐκείνους κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν τῆς ἀγωνίας τῶν».

Τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεων τοῦ Γερβίνου θὰ κατανοήσωμεν κάλλιον μελετώντες τὰ κατὰ τὸ δεύτερον δάνειον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἐκδοσις και Χρήσις β' δανείου

Η ευτυχής έκδοσις του πρώτου δανείου και η αυξομένη διά την Ελλάδα ανάγκη εκτάκτων πόρων έπεισαν τους πληρεξουσίους ότι ηδύνατο να εκδοθή εν Ευρώπη και δεύτερον δάνειον μεγαλείτερον του πρώτου. Την ιδέαν ταύτην, ανακοινωθείσαν από της 27ης Μαρτίου 1824, ησπάσθη μετά τινας δισταγμούς (40) η Ελληνική κυβέρνησις και η Ελληνική βουλή, αίτινες έβλεπον επικείμενον τον εξ Αιγύπτου κίνδυνον, χωρίς να δύνανται να λάβωσι τα κατάλληλα μέτρα, όπως αντιμετωπίσωσιν αυτόν. Όθεν το μεν Βουλευτικόν έσπευσεν από της 31ης Ιουλίου 1824 να ψηφίση την σύναψιν δανείου 15 εκατομμυρίων ταλλήρων, η δε κυβέρνησις, ή το Εκτελεστικόν, όπως εκαλείτο τότε, επεφόρτισε την 14ην Αυγούστου τους Ορλάνδον, Λουριώτην και Ζαΐμην να διαπραγματευθώσι το δάνειον τούτο όπου και όπως ήθελον δυνηθή (41).

Οι πληρεξούσιοι (ή μάλλον οι δυο πρώτοι εξ αυτών, διότι ο Ζαΐμης, ούτινος οι συγγενείς μετείχον του κατά της Κυβερνήσεως αγώνος, ταχέως ανεκλήθη (42)), ήρξαντο αμέσως διαπραγματεύσεων και εν Παρισίοις και εν Λονδίνω, τυχόντες προθύμου υποδοχής εν αμφοτέραις ταύταις ταις αγοραίς. Μετά μακράς δε συζητήσεις

προετιμήθησαν αι προτάσεις των εν Λονδίνω τραπεζιτών, καθ' ότι ούτοι προσήνεγκον 50 εκατομμύρια, εν ώ η προσφορά των Γάλλων δεν υπερέβη ποτέ τα 10 εκατομμύρια σταθερά (fermes) και 10 εκατομμύρια προαιρετικά (facultatifs) (43). Δεν συνεδυσάσθησαν δε αι δύο προσφοραί, διότι οι Άγγλοι τραπεζίται απέκλειον κατ' αρχήν παν άλλο δάνειον (44).

Το εν Λονδίνω δάνειον ανέλαβον οι αδελφοί Ρικάρδοι. Συνίστατο δε τούτο εξ ονομαστικού κεφαλαίου 2 εκατομμυρίων Λ. Σ., διηρημένου εις 200,000 ομολογιών 100 Λ. εκάστης. Αι ομολογίαι αύται εξεδίδοντο προς 55 1/2 της ονομαστικής αυτών αξίας, απέφερον δηλαδή 1,100,000 Λ. καθαρών. Αλλ' εκ του ποσού τούτου, κατά το συμβόλαιον το υπογραφέν την 7ην Φεβρουαρίου 1825, εκρατούντο υπό των εκδόντων τραπεζιτών.

α') διά τόκους των δύο πρώτων ετών	ΛΣ 200,000	
β') διά χρεώλυτρον ενός έτους προς 1%	20	
γ') διά προμήθειαν πληρωμής τόκων 2% επί των τόκων	4	
δ') διά προμήθειαν, μεσιτείαν και έξοδα συνομολογήσεως 3 % εφάπαξ	60	
Σύνολον	ΛΣ 284,000	

Έμελλον συνεπώς να εκκαθαρισθώσι τελικώς μόνον 816,000 Λίραι. Ομολογητέον όμως εξ άλλου, ότι η εξασφάλις εις τους δανειστάς τόκων δύο ετών, προστιθεμένη εις την εισέτι κρατούσαν μανίαν των

κερδοσκοπιών και εις την σταθεράν στάσιν των ομολογιών του πρώτου δανείου (45), συνέτεινεν ουκ ολίγον όπως η έκδοσις στεφθή υπό πλήρους επιτυχίας, καλυφθέντος του νέου δανείου πλέον ή δις (46).

Δυστυχώς η λαμπρά αύτη επιτυχία έμελλε να καταλήξη εις αθλίαν καταστροφήν. Οι Έλληνες αντιπρόσωποι (47), δυνηθέντες άνευ του Greek Committee να συνάψωσι δάνειον, απέφυγον τον υπό τινας φορτικόν αλλ' υπό πλείστας επόψεις χρησιμώτατον αυτού έλεγχον. Εστερήθησαν δ' ούτω της συνδρομής ανδρών, οίτινες, αναλαβόντες την ηθικήν ευθύνην ενός δανείου, καθήκον αυτών ηγούντο να καταβάλωσι πάσαν φροντίδα, όπως το δάνειον τούτο δαπανηθή προς ον σκοπόν συνωμολογήθη. Προς τούτοις αποφυγόντες την κηδεμονίαν του φιλελληνικού κοιτάτου, ο Ορλάνδος και ο Λουριώτης δεν ηδυνήθησαν να κρατήσωσι τουλάχιστον την ανεξαρτησίαν αυτών. Ευρισκόμενοι εις τόπον, εν ώ ηγνόουν τα πάντα, ησθάνθησαν ταχέως την ανάγκην αρωγών. Πρόχειροι τοιούτοι ανεφάνησαν οι εκδόντες τα δάνεια Ρικάρδοι και οι φίλοι αυτών Ellice, Hobhouse και Burdett. Ταχέως δε οι αρωγοί ούτοι συνασπισθέντες και αποτελέσαντες, κατά τον χαρακτηρισμόν του Times, *τετραρχίαν* (48) μετεβλήθησαν εις πανισχύρους κηδεμόνας, οίτινες διεχειρίσθησαν τα δανεισθέντα κατά βούλησιν, λησμονούντες έστιν ότε να συμβουλευόνται καν τους αντιπροσώπους της Ελλάδος.

Ἦρχισαν τότε αἱ ἀφειδεῖς παραγγελίαι εἰς ναυπηγούς, ἡ πρόσληψις περιφήμων στρατηγῶν καὶ ναυάρχων, ἡ ἀθρόα ἐξαγορά ἐν τῷ Χρηματιστήριῳ τῶν προ ολίγου ἐκδοθεισῶν Ἑλληνικῶν ὁμολογιῶν, χωρὶς οὐδεμία μέριμνα νὰ λαμβανῇται, ὅπως σταλώσιν εἰς τὴν πνέουσαν τὰ λοίσθια Ἑλλάδα εἴτε χρήματα εἴτε τουλάχιστον τὰ παραγγελθέντα πλοία. Καὶ εἶχε μὲν ὀρισθῇ προθεσμία διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν ἀπόπλουν τῶν πλοίων τούτων, ἡ ἔλλειψις ὁμῶς ποινικῆς ρήτηρας καθίστα τὴν ὀρισθεῖσαν προθεσμίαν ὅλως θεωρητικὴν καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς κατασκευῆς τῶν πλοίων εἴτε εἰς ἀσυνειδήτους Ἀμερικανούς εἴτε εἰς ἄνδρα στενάς πρὸς τὸν Μεχεμέτ – Ἀλὴν ἔχοντα σχέσεις καθίστα καὶ τὴν θεωρητικὴν ταύτην ἐγγύησιν ἐντελῶς κωμικὴν.

Δικαίως ἄρα ἡ σπουδαιότερα τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων, ὁ Χρόνος, εἰς ὃν κυρίως οφείλεται ἡ ἀποκάλυψις τῶν κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν δανείων διαπραχθέντων ὀργίων (49), ἠδυνήθη νὰ γράψῃ ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ (50): Το Ἑλληνικὸν δάνειον υπέστη τὴν τύχην τοῦ ἀνδρός, ὅστις μεταβαίνων ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ ἔπεσεν εἰς χεῖρας ληστῶν, δὲν εὔρεν ὁμῶς τὸν καλὸν Σαμαρείτην ... Ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσε πάντα τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα ἐκ τοῦ δανείου προσεδόκα. Ἡ ἐλληνικὴ υπόθεσις προεδόθη, καὶ προεδόθη ἐν Ἀγγλίᾳ, θὰ ἐθριάμβευε σήμερον ἄνευ τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ Χρηματιστηρίου».

Θα εἴχομεν δικαίωμα νὰ δειχθῶμεν ἐτι αὐστηρότεροι διὰ τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ γενομένας καταχρήσεις (51), εἴαν ἡ χρήσις

των ολίγων εν Ελλάδι κομισθέντων χρημάτων δεν ἤγεν ημᾶς εἰς το λυπηρόν συμπέρασμα, ὅτι καὶ ἄνευ τοῦ ἀγγλικοῦ χρηματιστηρίου ἡδύνατο νὰ προδοθῇ ἡ ἐλληνικὴ υπόθεσις. Ἦρκουν πρὸς τοῦτο ἄνδρες τινές, ἔτοιμοι νὰ θυσιάσωσι διὰ τὴν πατρίδα τὰ πάντα ἐκτὸς τῶν προσωπικῶν αὐτῶν παθῶν.

Πλην, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ανεξαρτήτως τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ κερδοσκοπῶν καὶ τῶν ἐν Ελλάδι ἡγετῶν, ὑπῆρχον ἐν Λονδίῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Ελλάδος. Τὶς ἄρά γε ὑπῆρξεν ἡ στάσις τούτων; Τὴν στάσιν καὶ τὰς εὐθύνας τοῦ Ορλάνδου καὶ τοῦ Λουριώτη, στάσιν τοσάκις παρεξηγηθεῖσαν καὶ εὐθύνας τοσοῦτον ἐξογκωθείσας, ὥστε νὰ ἐπιρριφθῶσιν ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν αἱ μεγαλείτεραι ἐθνικαὶ καταστροφαί, περιγράφει καὶ ορίζει ὁ Γερβίνος, ὅστις ἐλαχίστας πλην ἀρίστας σελίδας ἀφιέρωσεν εἰς τὰ δάνεια τῆς ἐπαναστάσεως (52): «Οἱ ἀντιπρόσωποι Ορλάνδος καὶ Λουριώτης υπέβαλον παραστάσεις, ἀλλ' ἀπεπέμφθησαν ἀγερώχως. Πολύ ἐστενοχωρημένοι ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν στάσιν, στερούμενοι ὠρισμένων οδηγιῶν, λαμβάνοντες πανταχόθεν ἀντιφατικὰς συμβουλὰς, μὴ συμφωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτε μὲν φιλύποπτοι καὶ ἐπιφυλακτικοὶ πρὸς τοὺς φίλους, ὅτε δὲ ἀσύνετοι καὶ πλήρεις ἐμπιστοσύνης πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἀθήεις εἰς παγκόσμιον ἀγοράν ὡς τὴν τοῦ Λονδίνου, ἀγνοοῦντες ἐντελῶς τι ἦσαν οἱ Ἀγγλοὶ κερδοσκόποι (stock – jobbers), δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὰ τεχνάσματα τῶν ἀναιδῶν ἐκείνων

τραπεζιτών».

Αλλ' είναι νυν καιρός να έλθωμεν εις τα καθ' έκαστα της χρήσεως του β' δανείου.

Το δάνειον τούτο εκδοθέν, ως είπομεν, προς 55 1/2 % απέφερεν 1,100,000 Λ. Προς τούτοις οι πληρεξούσιοι έσχον εις την διάθεσίν των α') το υπόλοιπον του δανείου του 1824 ήτοι 18,100 Λ. (53) β') 2,200 Λ., προϊόν εράνου γενομένου εν Καλκούτη των Ινδιών υπό των εκεί Ελλήνων (54) γ') 10,500 Λ. τόκους εξαγορασθεισών ομολογιών του α' και του β' δανείου. (55)

Η Ελληνική κυβέρνησις διέθετε λοιπόν θεωρητικώς εν Λονδίνω 1,150,800 Λ. ή 28,770,000 φράγκων, ποσόν ανέλπιστον διά κράτος μη ανεγνωρισμένον και τρέχον καθημερινώς τον κίνδυνον να εξαφανισθή.

Η χρήσις του ποσού τούτου δύναται να διαιρεθή εις τρεις παραγράφους:

α') Εις ποσά αφιερωθέντα εν τω χρηματιστηρίω του Λονδίνου προς έκδοσιν, υπηρεσίαν και απόσβεσιν των δανείων. – Τα ποσά τούτα ανέρχονται εις 496,220 Λ. ήτοι σχεδόν εις το ήμισυ του όλου διαθεσίμου ποσού.

β') Εις ποσά αφιερωθέντα εν τε τη Αγγλία και ταις Ηνωμέναις Πολιτείαις προς στρατιωτικάς και ναυτικάς προπαρασκευάς. – Εκ των χρημάτων τούτων 392,600 Λ. ουδεμίαν σχεδόν ωφέλειαν ηρύσθη η Ελλάς.

γ') Εις χρήματα περιελθόντα εις τας χείρας της Ελληνικής κυβερνήσεως ή χρησιμεύσαντα εις πληρωμήν

συναλλαγμάτων αυτής, το όλον 232,558 Λ.

Τα τρία ταύτα κεφάλαια συμποσούνται εις 1,121,778 Λ. Αι υπόλοιποι 28,880 εχρησίμευσαν εις κάλυψιν των εξόδων των πληρεξουσίων και άλλων τινών δαπανών.

Εξετάσωμεν τα τρία ταύτα κεφάλαια διαδοχικώς.

Χρήσις β' δανείου

Παρ. Α'. Ποσά διατεθέντα εν τω χρηματιστηρίω του Λονδίνου.

Υπό τον τίτλον τούτον συμπεριλαμβάνονται:

α') Οι κρατηθέντες τόκοι δύο ετών και το χρεωλύσιον ενός έτους, ήτοι 220,000, καθώς και η προμήθεια των εκδοτών Ρικάρδων, η ανερχομένη, ως γνωρίζομεν, εις 64,000 (3 % επί του ονοματικού κεφαλαίου 2 % επί των πληρωμένων τόκων).

β') 212,20 Λ. αφιερωθείσαι εις εξαγοράν ομολογιών.

Και καθ' όσον μεν αφορά εις τα πρώτα ποσά, δεν δύναμαι να προβάλω πολλές αντιρήσεις. Ανάλογοι τόκοι ετέθησαν κατά μέρος κατά την έκδοσιν του α' δανείου. Επίσης η προμήθεια των Ρικάρδων, ήτις τοσαύτας εξήγειρε διαμαρτυρίας (56), δεν πρέπει να θεωρηθή ως υπερβολική· ίσως μόνον έδει να περιοριστή εις δύο τοις εκατόν. Όταν όμως έρχηται τις εις το ζήτημα της εξαγοράς των ομολογιών, πάσα δικαιολογία παύει ούσα βάσιμος.

Πράγματι, η εξαγορά εγένετο το μεν δυνάμει της

συμβάσεως, το δε δι' απλής πρωτοβουλίας της τετραρχίας.

Και δυνάμει του συμβολαίου του β' δανείου, η Ελλάς ώφειλε να εξαγοράση 250,000 λιρών ομολογίας του α' δανείου, και τούτο ίνα υπερτιμηθώσι τα Ελληνικά χρεώγραφα και εδραιωθή η πίστις του Ελληνικού κράτους – Εις την τρέχουσαν τιμήν της αγοράς εξαγοράσθησαν ομολογίαί ονοματικής αξίας 250,000 Λ. αντί 113,200 Λ.

Νυν είνε προφανές ότι τοιαύτη επιχείρησις ήτο θεωρητικώς μόνον ορθή. Πρώτον, διότι, ότε εγένετο η σύμβασις, αι ομολογίαί του α' δανείου ετιμώντο προς 60 % (57) της ονοματικής αυτών αξίας, και ήτο συνεπώς αυτόχρημα μωρία να εκδίδη τις ομολογίας προς 55 1/2, διά να αγοράζη τοιαύτας προς 60. Δεύτερον, διότι ο όρος ούτος ήτο εντελώς περιττός διά να επιτύχη το β' δάνειον, άτε αρκούντων των άλλων δελεασμάτων. Τρίτον, όπερ και κύριον, διότι η Ελλάς είχε χρείαν αμέσου επικουρίας, και ηδύνατο να αναβάλη μέχρι της απελευθερώσεως την μέριμναν περί αποσβέσεως του δημοσίου αυτής χρέους. Ανάγκη λοιπόν να παραδεχθώμεν, ότι η εξαγορά τοσούτων ομολογιών ωρίσθη εν τη συμβάσει μόνον και μόνον διότι εδίδετο ούτω πως εις τους εντεταλμένους την εξαγοράν Ρικάρδους αφορμή νέων μεσιτειών.

Το σκάνδαλον επηυξήθη έτι μάλλον ότε, ανεξαρτήτως του συμβολαίου, η τετραμελής επιτροπή, η αποσπάσασα από των χαλαρών χειρών των Ελλήνων αντιπροσώπων την διαχείρισιν του δανείου, απεφάσισε να προβή εις νέας

εξαγοράς, αφιέρωσε δε εις τον σκοπόν τούτον 99,020 λιρών (58).

Η δοθείσα δικαιολογία ήτο ότι επεδιώκετο τοιουτοτρόπως η αναχαίτισις της εκπτώσεως των ελληνικών αξιών. Δοθέντος όμως ότι η έκπτωσις αύτη ωφείλετο ουχί εις την πληθώραν των Ελληνικών χρεογράφων, αλλ' εις την επαπειλούσαν την Ελλάδα καταστροφήν, ήτο πράγματι παράλογον να θέλη τις ν' αναχαιτίση την κατάπτωσιν ταύτην αποστερών την Ελλάδα των μόνων μέσων, δι' ων η καταστροφή αυτής ηδύνατο ν' αποτραπή.

Η αλήθεια δε είνε ότι η περί ης ο λόγος εξήγησις ουχί μόνον βάσιμος δεν ήτο, αλλ' ούτε καν edίδετο καλή τη πίστει. Επεδιώκοντο πάντοτε αι μεσιτεΐαι, ιδίως δε η ανύψωσις της αξίας των μετοχών, αίτινες ήσαν εις χείρας των κ. κ. Ρικάρδων και των φίλων αυτών. Ούτοι, ζημιούμενοι διά της εκπτώσεως των ομολογιών, ουχί μόνον ηξίουσαν ν' αναβιβασθή τεχνητώς η τιμή αυτών (59), αλλά, και ότε τούτο απεδείχθη ανεπαρκές, επέτυχον την εξαγοράν αυτών εις τιμήν πλέον ή τριπλασίαν της τρεχούσης (60).

Παρ. Β'. Χρήματα δαπανηθέντα εις στρατιωτικάς και ναυτικάς παρασκευάς.

Η β' αύτη παράγραφος απορροφήσασα 392,000 Λ. δύναται να υποδιαιρεθή εις τρία τμήματα:

I. Προμήθ. όπλων, πολεμεφόδ. και καννονίων	=	77,000 Λ.
II. Κατασκευήν πλοίων εν Αγγλία και διοργάνωσιν του επικουρικού σώματος υπό τον Cochrane	=	160,000 Λ.
III. Κατασκευήν φρεγατών εν Αμερική	=	155,600 Λ.
		-
		392,600 Λ.

Εξετάσωμεν τα τρία ταύτα ζητήματα, ολίγα μὲν τινα λέγοντες περί του πρώτου, διεξοδικώτερον δε πραγματευόμενοι περί των ετέρων δύο.

I. Προμήθεια όπλων, καννονίων και πολεμεφοδίων.

Το τμήμα τούτο διαιρείται εις δύο κύρια κονδύλια: την προμήθειαν των όπλων και των πολεμεφοδίων, ήτοι 57,000 Λ. και την αγοράν καννονίων, άτινα εστοίχισαν 20,000 λιρών.

Η προμήθεια των όπλων εγένετο εν Αγγλία και δεν παρουσιάζει διά το περιορισμένον θέμα ημών ιδιάζον ενδιαφέρον (61).

Η αγορά των καννονίων εγένετο κατά διαταγήν της κυβερνήσεως, ήτις ήθελεν αφ' ενός μεν ν' ανακαινίση τον οπλισμόν των φρουρίων, αφ' ετέρου δε να οπλίση τον υπάρχοντα στόλον. Προς τούτο επεξητείτο η ανταλλαγή των ορειχαλκίνων καννονίων των ελληνικών φρουρίων, ιδίως των του Ναυπλίου, προς σιδηρά τοιαύτα (62) εξ άλλου διά τον οπλισμόν του στόλου διετάσσετο η αγορά ογδοήκοντα ζευγαρίων καννονίων σιδηρών.

Η επιτροπή, κατόπιν διαφόρων επεισοδίων, άτινα

παραλείπομεν (63), δεν ηδυνήθη να εκτελέση ειμή την δευτέραν των διαταγών τούτων. Πλην και αυτά τα αγορασθέντα καννόνια δεν έφθασαν πάντα εις Ελλάδα.

II. Κατασκευή ατμοπλοίων εν Αγγλία. Εμφάνις του Cochrane.

Άμα σχεδόν τη ενάρξει του αγώνος, η ανάγκη ολίγων πολεμικών ατμοπλοίων εγένετο καταφανής. Πάντες έβλεπον ότι, καίτοι η Ελλάς δεν ήτο εις θέσιν διά πολλούς λόγους, ιδίως χρηματικούς, ν' αντιπαρατάξη επί μακρόν στόλον ίσον προς τον του Σουλτάνου, ηδύνατο εν τούτοις ν' αναδειχθή νικηφόρος, εάν το ποιόν ανεπλήρου τον αριθμόν. Ατμόπλοια, φέροντα λ. χ. καννόνια 64 λιτρών, ήσαν ικανά να επενέγκωσι την επιδιωκομένην ισορροπίαν, προσβάλλοντα εν καιρώ γαλήνης τον ακίνητον Οθωμανικόν στόλον, διακόπτοντα τας συγκοινωνίας και βοηθούντα παντοιοτρόπως τα πυρπολικά.

Τας εξ ατμήρους στόλου προκυπτούσας ωφελείας εξέθηκεν από του 1823 διά μακρού υπομνήματος, υποβληθέντος εις τον Βύρωνα, ο Frank Abney Hastings (64). Το μόνον δε κώλυμα εις την εκτέλεσιν του εν λόγω σχεδίου ήτο η έλλειψις επαρκών χρημάτων. Επομένως, ευθύς ως διά της συνάψεως των δανείων το κώλυμα τούτο ήρθη, η τε Ελληνική κυβέρνησις και η εν Λονδίνω επιτροπή σοβαρώς επελήφθησαν της συγκροτήσεως εν Αγγλία ατμοκινήτου στολίσκου.

Δυστυχώς και εν τη περιστάσει ταύτη, μάλλον ή εν άλλη,

ανεφάνη η αθλία επιρροή της τετταρχίας, η δε επιχείρησις, εφ' ης εβασίσθησαν τόσαι χρυσαί ελπίδες, κατέληξεν εις αηδή καταστροφήν.

Μόλις πράγματι απεφασίσθη η συγκρότησις του νέου στόλου, και πριν έτι περατωθώσιν αι διαπραγματεύσεις της συνάψεως του β' δανείου, ο γνωστός *φιλέλλη*ν και μέλος της τετταρχίας κ. Ellice προέτεινε να τω ανατεθή, αντί 10,000 Λ., η φροντίς της κατασκευής και οπλισμού μιας κορβέττας 400 τόννων, ήτις έμελλε να φέρη το όνομα *Καρτερία* και να υπαχθή εις τας διαταγάς του Hastings. Των προτάσεων αυτού γενομένων δεκτών, άμα τη εκδόσει του δανείου (65), ο κ. Ellice ανέθηκε την κατασκευήν της *Καρτερίας* εις τον ναυπηγόν Galloway, όστις ανέλαβε την υποχρέωσιν να παρασκευάση το πλοίον μεθ' όλων των αναγκαίων διά πλουν εντός του Αυγούστου 1825. Αλλ' ο κ. Ellice δεν είχε φροντίση να ορίση εν τω συμβολαίω ποινικήν ρήτραν, ο ναυπηγός έφερε μυρίας αναβολάς (66) και η *Καρτερία* μετά πολλάς περιπετείας (67) έφθασεν εν Ελλάδα μόνον κατά Σεπτέμβριον του 1826. Αλλά και τότε, ως εκ της αθλίας αυτής καταστάσεως, δεν προσήνεγκε, καίτοι ο ηρωισμός του κυβερνήτου υπήρξε μέγας, ειμή ελαχίστας υπηρεσίας.

Αλλά τα της *Καρτερίας* είναι μικρά παραβαλλόμενα προς τα κατόπιν συμβάντα.

Ολίγον μετά την έκδοσιν του δανείου η τετταρχία, χωρίς καν να συμβουλευθή τους Έλληνας επιτρόπους (68), παρήγγειλεν εις τον αυτόν κ. Galloway πέντε ατμοκίνητα,

παραδοτέα εντός τεσσάρων ή πέντε μηνών, αντί 110,000 Λ.
Ήτο βεβαίως πολύ φρονιμώτερον ν' αγορασθώσι πλοία έτοιμα και ευθηνότερον (69), τοσούτω μάλλον καθ' όσον η αποστολή του στολίσκου ήτο τα μάλιστα κατεπείγουσα (70) και ουδεμία βεβαιότης υπήρχεν ότι τα πλοία θα ώσι κατεσκευασμένα εντός του ωρισμένου χρόνου. Πράγματι, πλην του ότι και πάλιν παρημελήθη η καταχώρισις εν τω συμβολαίω ποινικής ρήτηρας, ο Galloway ήτο άξιος πολύ μικράς εμπιστοσύνης, καθ' ό έχων υιόν εν τη υπηρεσία του Μεχμέτ – Αλή, εν τη υπηρεσία δηλαδή εκείνου, εναντίον του οποίου ακριβώς εγίνοντο αι προπαρασκευαί (71).

Οπωσδήποτε η κατασκευή πέντε ατμοπλοίων απεφασίσθη. Ολίγω βραδύτερον αφίκετο εν Αγγλία ο Κόχραν, άρτι θαυματουργήσας εν Νοτίω Αμερική και εγκαταλείψας κατόπιν διαφωνίας την υπηρεσίαν της Βρασιλιανής κυβερνήσεως. Η τετραρχία εσκέφθη να προσλάβη αυτόν ως διοικητήν του ατμοκινήτου στόλου, και κατόπιν πολλών υποσχέσεων (72) έπεισε την ελληνικήν επιτροπήν, ην την φοράν ταύτην συνεβουλεύθη, να υπογράψη μετά του Κόχραν συμβόλαιον, δι' ου ούτος χειροτονείτο *Νάυαρχος όλου του Επικουρικού στόλου* μετ' ευρείας δικαιοδοσίας (73) και αμοιβής χρηματικής Λ. 37,000 (74).

Ατυχώς η εκλογή του Κόχραν, ήτις εχαιρετίσθη απανταχού ως απαρχή βεβαίου θριάμβου, συνέτεινεν εις το να καταστώσιν άχρηστοι και αι εις τα πέντε ατμοκίνητα

αφιερωθείσαι 113,000 Λ., αίτινες προστιθέμεναι εις τας 37,000, ας έλαβεν ο Κόχραν, ανήγαγον τα διά ναυτικάς προπαρασκευας εν Αγγλία ματαίως δαπανηθέντα χρήματα εις σύνολον 150,000 Λ. (75)

Ιδού δε πώς: Ο Κόχραν άριστος ναυτικός είχε το αμάρτημα να θεωρή εαυτόν μέγαν εφευρέτην. Κατώρθωσε δε να πείση τους κ. κ. Hobhouse, Ricardo, Burdett και Ellice να εφαρμοσθή εις τα νέα πλοία νέον τι σύστημα μηχανών υπ' αυτού εφευρεθέν. Τοιαύτη πρότασις ήτο τοσούτω μάλλον απαράδεκτος, καθ' όσον η εφαρμογή των νέων μηχανών προϋπέθετε και μεγάλας τροποποιήσεις εις τα ήδη ημιτελή σκάφη. Εν τούτοις ο ατμήρης στολίσκος, η τελευταία ελπίς της Ελλάδος, εφάνη εις τους εν Λονδίνω τραπεζίτας ουχί απρόσφορον έδαφος διά πρωτοφανή πειράματα, και οι ναυπηγοί έλαβον διαταγάς να εκτελέσωσι πλοία και μηχανάς κατά τα σχέδια του Κόχραν.

Ποίον υπήρξε το αποτέλεσμα των πειραμάτων τούτων είναι γνωστόν εις τους οπωσδήποτε μελετήσαντας την ελληνικήν επανάστασιν (76).

Είχε παραγγελθή η κατασκευή πέντε ατμοκίνητων, δύο μεγάλων και τριών μικρών (77). Εκ των πρώτων το έν, η *Επιχείρησις*, κατώρθωσε ν' αποπλεύση εκ Λονδίνου, αλλά μόλις εξήλθε του Ταμέσεως δεν ηδυνήθη ως εκ της εσφαλμένης κατασκευής να θαλασσοπορήση και ολίγου δειν εβυθίζετο. Διασωθέν ως εκ θαύματος, υπό του παρατυχόντος Αγγλικού πολεμικού Colombine,

ερρυμολκήθη εις Plymouth, όπου έμεινε σχεδόν δύο μήνας εις χείρας των ναυπηγών. Αφ' ου προσετέθησαν εις τα πλάγια μέρη του πλοίου παχύτατοι παγίδες και ηλλάγη το πηδάλιον, ηδυνήθη τέλος να πλεύση. Αφικόμενον δε εις Ελλάδα κατά Σεπτέμβριον του 1828 έμεινεν άχρηστον. Το δεύτερον των μεγάλων πλοίων, ο *Ακαταμάχητος*, εκάη επί του Ταμέσεως κατά τας δοκιμάς.

Εκ δε των τριών μικρών έν μόνον, αλλαγείσης της μηχανής, έφθασε τέλος εις Ελλάδα κατόπιν εορτής (78). Τα δύο άλλα μη δυνάμενα να πλεύσωσιν εσάπησαν εις τα πρόθυρα του Λονδίνου.

Ταύτα εν ολίγοις τα κατά τα εν Αγγλία ναυπηγηθέντα πλοία. Δεν είνε υπερβολή να είπη τις ότι, εάν αι εις κατασκευήν ατμοκινήτων αφιερωθείσαι 160,000 Λ. (4,000,000 φρ.) εχρησιμοποιούντο λυσιτελώς, άλλη ίσως θα ήτο η τύχη του αγώνος κατά το 1826. Έτι δ' ευμενεστέρα θα ήτο η τύχη των όπλων, εάν εις τα εν Αγγλία σκάνδαλα δεν προσετίθεντο και τα εν Αμερική συμβάντα, περί ων είναι νυν καιρός να ομιλήσωμεν.

III. Ναυπήγησις Φρεγατών εν Αμερική. – Αποστολή Κοντοσταύλου (79).

Η Ελληνική κυβέρνησις διά διατάγματος της 12/24 Αυγούστου 1824 είχεν επιφορτίση τους εν Λονδίνω αντιπροσώπους αυτής να προμηθευθώσιν ως τάχιστα 8 φρεγάτας 18 καννονίων εκάστην. Οι αντιπρόσωποι έκριναν δικαίως ότι αι φρεγάται αύται ηδύναντο εξαιρέτως να

ευρεθῶσιν εν ταις Ηνωμέναις Πολιτείαις, και απετάθησαν διά πληροφορίας προς τον κ. Βαγιάρδ, πρόεδρον του φιλελληνικού κοιμιτάτου και διευθυντήν του γνωστοτάτου ναυπηγικού καταστήματος Leroy, Bayard και Σα. Ο κ. Βαγιάρδ απήντησεν ότι φρεγάτα 50 καννονίων και 1500 τόννων, οίαι ήσαν αι των Ηνωμένων Πολιτειών, θα εστοίχιζεν ακριβώς 247,500 δολλ. (1,237,500 φρ.) (80) και ότι ήτο έτοιμος να εκτελέση τάχιστα τοιαύτην παραγγελίαν.

Συνεπεία της προσφοράς ταύτης οι αντιπρόσωποι της Ελλάδος και η εν Λονδίνω τετραρχία έπεμψαν κατά Μάρτιον 1825 εις Νέαν Υόρκην τον Γάλλον στρατηγόν Lallemant (81), όπως συνεννοηθή μετά των κ. κ. Leroy Bavard και Σας. Ούτοι (82) ανέλαβον να κατασκευάσωσιν αντί του προρρηθέντος ποσού εις διάστημα έξι μηνών δύο φρεγάτας 50 καννονίων, προσθέτοντες ότι εντός του αυτού χρόνου θα κατεσκευάζοντο και έξι μικρότεραι φρεγάται, ούτως ώστε η παραγγελία των 8 φρεγατών η δοθείσα υπό της Ελληνικής κυβερνήσεως να εκτελεσθή κατά γράμμα.

Αλλ' αντί να εκτελέσωσι τας υποσχέσεις ταύτας οι Αμερικανοί ναυπηγοί περιωρίσθησαν μόνον εις την παραγγελίαν δύο φρεγατών και εις την αποστολήν συναλλαγματικών εις Λονδίνον.

Εν τούτοις, οι εν Αγγλία αντιπρόσωποι της Ελλάδος βλέποντες τον καιρόν παρερχόμενον, την αναχώρησιν των φρεγατών μη αναγγελλομένην και τους κ. κ. Leroy, Bayard και Σαν μη δίδοντας σημεία ζωής, έγραψαν προς τούτους

διαπυνθανόμενοι, αλλά μόνην απάντησιν έλαβον νέαν αίτησιν χρημάτων. *Είχον ήδη σταλή 155,000 λιρών.* Οι αντιπρόσωποι τότε απελπίσαντες, έπεισαν τον εν Λονδίνω Χίον έμπορον Α. Κοντόσταυλον, άνδρα γνωστόν διά τον πατριωτισμόν και την τιμιότητα του, να μεταβή άκων εις Αμερικήν, όπως προσπαθήση να επιτύχη δάνειον προς αποπεράτωσιν των δύο φρεγατών ή τουλάχιστον όπως σώση την μίαν εξ αυτών θυσιάζων την άλλην (83).

Ο Κοντόσταυλος, αφικόμενος εις Νέαν Υόρκην κατ' Απρίλιον του 1826, ευρέθη προ καταστάσεως έτι χείρονος της προσδοκωμένης. Αι μεν φρεγάται πολύ απείχον του να ώσιν αποπερατωμένοι, οι δε κατασκευασταί εξήτουν διά την αποπεράτωσιν της μιας μόνον εξ αυτών και διά διαφόρους άλλας απαιτήσεις 396,090 δολλ. (84) Εν περιπτώσει δε μη πληρωμής ηπείλουν ότι θα επώλουν τας ημιτελείς φρεγάτας εις δημοπρασίαν (85). Δοθέντος δε ότι κατά την εποχήν εκείνην μία φρεγάτα και εν δίκροτον, παραγγελθέντα υπό της Κολομβίας και της Σουηδίας και πωληθέντα εις δημοπρασίαν, είχαν εκποιηθή εις ευτελεστάτας τιμάς (προς 70,000 και 32,200 δολλ.), υπήρχε πάσα πιθανότης ότι η πώλησις των Ελληνικών πλοίων θα κατέληγεν εις παρομοίαν συμφοράν.

Τότε ο Κοντόσταυλος άπελπισ, ατελώς γνωρίζων την γλώσσαν της χώρας εν η ευρίσκετο, άγνωστος εν μέσω εμπορικού κόσμου εχθρικός διακειμένου προς αυτόν, εκτεθειμένος εις μυρίας διαβολάς (86), έλαβε την ευτυχή

ιδέαν να μεταβή εις Ουασιγκτόνα και απευθυνθή εις την Αμερικανικήν κυβέρνησιν. Διά δε του καλού καγαθού κ. Edward Everett (87), μέλους του Κογκρέσσου, κατώρθωσε να παρουσιασθή εις τον πρόεδρον των Ηνωμένων Πολιτειών Adams και ν' αποκαλύψη εις αυτόν και εις τους υπουργούς του τα συμβάντα. Εν μέσω του ανεπτυγμένου και φιλελληνικού κύκλου της Ουασιγκτόνος, ο Χίος έμπορος εύρε τέλος συμπαθές ακροατήριον (88). Το τε εκτελεστικόν και το νομοθετικόν σώμα τοσούτον εσκανδαλίσθησαν μανθάνοντα τα εν Νέα Υόρκη διαπραπτόμενα, ώστε δεν edίστασαν να παραβώσι τας αρχάς της ουδετερότητος ερχόμενα επίκουρα τη Ελλάδι. Δώδεκα ημέρας μετά την άφιξιν του Κοντοσταύλου εις την πρωτεύουσαν, αι δύο Βουλαί εψήφισον την αγοράν του ετέρου των ελληνικών πλοίων, επιτρέπουσαι ούτως εις το άλλο να περατωθή και να εκπλεύση (89).

Αλλ' η υπόθεσις δεν έληξεν ενταύθα. Η Αμερικανική κυβέρνησις, άλλως τε πολύ δικαίως, έδιδε διά την μίαν των φρεγατών μόνον 250,000 δολλ., αι δε απαιτήσεις των κατασκευαστών ανήρχοντο, ως είδομεν, εις 396,000 δολλ. (90). Συνεπώς και αυτής της μιας φρεγάτας ο απόπλους καθίστατο αδύνατος. Προ τοιαύτης καταστάσεως ο Κοντόσταυλος, πολύ φρονίμως και επιτηδείως πολιτευόμενος, έπεισε πρώτον την κυβέρνησιν να μη προβή εις την αγοράν της μιας φρεγάτας, εάν το αντίτιμον αυτής δεν ήρκει όπως περατωθή, και αποπλεύση

η άλλη, προς λύσιν δε των μετά των κατασκευαστών διαφορών προσέδραμεν εις αιρετοκρισίαν.

Αλλ' οι αιρετοκρίται, αντί να καταδικάσωσι τους κατασκευαστάς διά την ασύγγνωστον αυτών διαγωγήν (91), την πρόδηλον απάτην ην μετεχειρίσθησαν, όπως πείσωσι τους Έλληνας αντιπροσώπους ν' αναθέσωσιν αυτοίς την κατασκευήν των πλοίων, και τον τρόπον δι' ου παρεβίασαν την μίαν μετά την άλλην όλας αυτών τας υποχρεώσεις, περιωρίσθησαν να υποβιβάσωσι τας απαιτήσεις των κατασκευαστών από 396,090 εις 156,856 δολλ. Δικαίως άρα ο δικηγόρος της Ελλάδος Henry. D. Sedgwick είπεν εις τον πρόεδρον των αιρετοκριτών Jonas Pratt. «Κύριε, επράξατε παν ό,τι ηδύνασθε ίνα καταστρέψητε έν έθνος (την Ελλάδα) και ατιμάσητε έν άλλο (την Αμερικήν)» (92).

Οπωσδήποτε δ' όμως η απόφασις αύτη, κατά τα άλλα άδικος και επιζήμιος, έλυσε τουλάχιστον άκρως πολύπλοκον ζήτημα και επέτρεψεν εις το έθνος ν' αποκτήσῃ έν τουλάχιστον νέον πλοίον. Πράγματι η φρεγάτα, *Ελλάς* επονομασθείσα, ηδυνήθη ν' αποπλεύσῃ εξ Αμερικής και μετά πεντηκονθήμερον πλουν αφίκετο κατά Νοέμβριον του 1826 εις Ναύπλιον.

Το ευτυχές τούτο γεγονός, οφειλόμενον αποκλειστικώς εις τον ζήλον και την ευθυκρισίαν του Κοντοσταύλου, όστις και την ζωήν του αυτήν ερριψοκινδύνευσε κατά την επιστροφήν (93), εχαιρέτισε καταλλήλως η εν Αιγίνη

Διοικητική Επιτροπή, επισήμως εκφράσασα εις τον Αλέξανδρον Κοντόσταυλον την ζωηράν ευγνωμοσύνην και τας εγκαρδίους ευχαριστίας του Ελληνικού έθνους (94). Είναι δ' όμως λυπηρόν να προσθέση τις, ότι πριν παρέλθωσιν ολίγα έτη, όχι μόνον πάσαι αι προς την πατρίδα υπηρεσίαι του ευγενούς Χίου (95) είχαν λησμονηθή, αλλά και ούτος είδε δηλητηριαζόμενον τον υπόλοιπον βίον του διά κακοβούλων νύξεων και παντοίων διαβολών (96).

Παρ. Γ'. Χρήματα περιελθόντα εις χείρας Ελληνικάς.

Εις το κεφάλαιον τούτο ανάγονται:

182,400 Λ.	σταλείσαι απ' ευθείας εις την Ελληνικήν κυβέρνησιν,	
13,108 Λ.	σταλείσαι εις Ελλάδα διά του Γόρδωνος,	
3,350 Λ.	σταλείσαι διά του Γεροστάθη προς βοήθειαν του Μεσολογγίου,	
33,700 Λ.	χρησιμεύσασαι εις πληρωμήν συναλλαγματικών της Ελληνικής κυβερνήσεως (97).	

Διέφυγε λοιπόν τους όνυχας των Άγγλων και Αμερικανών κερδοσκοπών εκ συνόλου 1,150,800 Λ., ποσόν 232,558, δηλαδή ποσόν μικρότερον των 308,000 Λ. του πρώτου δανείου (98). Ένθα αποδεικνύεται και πάλιν η μεταξύ του φιλελληνικού κομιτάτου του αναλαβόντος την διαχείρισιν του πρώτου δανείου και της μετέπειτα τετραρχίας διαφορά. Δυστυχώς όμως η εν Ελλάδι γενομένη χρήσις και των χρημάτων του δανείου του 1824 και των απομεινारीών του δανείου του 1825 υπήρξεν η αυτή. Περιεγράψαμεν ήδη μετά της προς αμαρτήσαντας ήρωας

οφειλομένης ευλαβείας την χρήσιν των πρώτων 308,000 Λ. (99)· είναι περιττόν δε να επαναλάβωμεν την αυτήν περιγραφήν διά τας άλλας 230,000. Διά να εννοήση τις όμως οποία υπήρξεν η ευθύνη των ανδρών ους αινιττόμεθα, αρκεί να είπωμεν ότι εκ των περισωθέντων πέντε εκατομμυρίων φράγκων η ιδιοτέλεια και τα εμφύλια πάθη δεν αφήκαν ούτε λεπτόν διά το Μεσολόγγιον, και ότι, ότε επήλθε τέλος η ανυπέρβλητος ανάγκη να δοθή ποιά τις βοήθεια εις την ηρωικήν εκείνην πόλιν, εδέησεν, ουδενός των λογάδων εμπνέοντος εμπιστοσύνην, να διαβιβασθώσι τα εν Λονδίνω υπολειπόμενα ψιχία του πλουσίου δείπνου (3,350 Λ.) δι' απλού αστού, του εν Κερκύρα ιδιωτεύοντος Γεροστάθη.

Συνοψίζοντες νυν τας τρεις παραγράφους, εις ας διηρέσαμεν την χρήσιν του β' δανείου, ευρίσκομεν ότι αύται αποτελούσι σύνολον 1,121,778 Λ. (00 1) Είδομεν αφ' ετέρου ότι οι επίτροποι έσχον εις την διάθεσιν αυτών ολικόν ποσόν 1,150,800 Λ.· μένει λοιπόν υπόλοιπον 29,022 Λ. Ποία χρήσις εγένετο του ποσού τούτου;

Πρώτον δι' αυτού εκαλύφθησαν τα έξοδα ταξειδίου και τριετούς εν Ευρώπη διαμονής των διαφόρου επιτρόπων, ήτοι 11,600 Λ.

Δεύτερον επληρώθησαν διάφορα μεγάλα (101) και μικρά έξοδα (102) και εκαλύφθησαν μερικάί ζημίαι (103).

Τρίτον έμεινεν υπόλοιπον εις χείρας των πληρεξουσίων Ορλάνδου και Λουριώτη. Η εξακρίβωσις του υπολοίπου τούτου έδωκε μεν κατ' αρχάς αφορμήν εις πλείστας

λογομαχίας μεταξύ των δύο πληρεξουσίων και του μετέπειτα διορισθέντος τοιούτου Σπανιολάκη, κατέληξε δε βραδύτερον εις μακροτάτην δίκην, ήτις περιέπλεξεν εις βαθμόν απίστευτον την υπόθεσιν, και ης η εξέτασις διαφεύγει εντελώς τον κύκλον της παρούσης μελέτης (104).

Ανασκοπούντες νυν τα κατά το δεύτερον δάνειον δυνάμεθα να είπωμεν:

α'. Ότι ένεκα της κακής πίστεως των εν Λονδίνω τραπεζιτών και της απειρίας ή της ακηδίας των Ελλήνων πληρεξουσίων μεγάλη ποσά, άτινα έπρεπε να σταλώσι κατεπειγόντως εις Ελλάδα, έμειναν εν Αγγλία, χρησιμεύσαντα μόνον εις το να προμηθεύσωσιν εις τους κ. κ. Ρικάρδους και συντροφίαν μεσιτικά και μέσον απαλλαγής εις καλήν τιμήν των ελληνικών ομολογιών, ας ούτοι είχαν.

β'. Ότι τα σπουδαία ποσά, τα αφιερωθέντα εις συγκρότησιν αξιομάχου στόλου, εδαπανήθησαν ματαίως, καθ' ότι και αυτά τα περατωθέντα πλοία αφίκοντο ότε ήτο πλέον αργά.

γ'. Ότι ένεκα των τυφλών παθών των εν Ελλάδι τα πρώτα φερόντων, και αυτά τα λείψανα των δανείων καταναλώθηκαν εις εμφυλίους και όχι εις εθνικούς αγώνας (105).

Καταλήγων δε τις εις τοιαύτα συμπεράσματα αγανακτεί έτι μάλλον αναλογιζόμενος οποίοι ήσαν τότε οι κίνδυνοι, ους διέτρεχε το έθνος, και οποία υπήρξεν η χρήσις τοσούτων εκατομμυρίων.

Πρόχειρον δ' επιβεβαίωσιν τούτου παρουσιάζουσι και τα μέσα, εις ἃ ηναγκάσθη ταχέως να προσδράμη η προσωρινή κυβέρνησις προς διάσωσιν του Μεσολογγίου:

Τη 24η Δεκεμβρίου 1825, απεφάσιζε την έκδοσιν νέου δανείου ενός εκατομμυρίου διστηλών Ισπανικών. «Το δάνειον τούτο, ἔλεγεν η προκήρυξις (106), ν' ασφαλισθῇ με την εγγύησιν του ἔθνους, δηλαδή με την υποθήκην παντός είδους εθνικῶν κτημάτων εις οποιονδήποτε μέρος της ελληνικῆς επικρατείας. – Το δάνειον να γίνηται κατ' αναλογίαν των εν ταις επαρχίαις εθνικῶν κτημάτων και εκάστη συνδρομή (Souscription) να μη υπερβαίνει τα 100,000 τάλληρα. – Η υποθήκη να γίνηται, εις ἕκαστον ωρισμένον μέρος, διά δημοσίου κηρύγματος εις τον προσφέροντα τα περισσότερα. – Η διάρκεια του δανείου ορίζεται εις ἑξ ἔτη, μετά τα οποία η διοίκησις χρεωστεί να πληρώσῃ το κεφάλαιον και τόκον 8 %, ειδέ μη να δίδῃ εις τον δανειστήν την εντελή κυριότητα. – Η καταβολή του δανείου να γίνηται το ἥμισυ εις μετρητά, το δε ἄλλο ἥμισυ εις εθνικάς ομολογίας ἢ εις οποιασδήποτε διαταγὰς πληρωτέας ἀπὸ το ταμείον. – Ο δανειστής να καρπούται το υποθηκευμένον κτήμα, οφείλων μόνον ως πας ιδιοκτήτης να πληρώνῃ εις το δημόσιον την δεκάτην».

Του ιδιορρύθμου τούτου δανείου, αξίου δημοσιονομικού μουσείου, αποτυχόντος, ως ην επόμενον (107), η εν Επιδαύρῳ Εθνική Συνέλευσις ἔστρεψε τα βλέμματα αὐτῆς προς τας Ἰονίους νήσους, και τη 7η Ἀπριλίου 1826 ἀνέθηκεν

(108) εις τους κ. κ. Δ. Ρώμαν, Π. Δ. Στεφάνου και Κ. Δραγώναν την εξεύρεσιν εν Επτανήσω δανείου 100,000 ταλλήρων ισπανικών, προς βοήθειαν του Μεσολογγίου και κινητοποίησιν του στόλου (109). Δυστυχώς η κατάστασις ήτο τοιαύτη, ώστε παρ' όλην την ελευθερίαν, ήτις edίδετο εις τους πληρεξουσίους (110), οι πράγματι φιλοπάτριδες εκείνοι άνδρες (111) ουδέν ηδυνήθησαν να πράξωσι και πεσόντος του Μεσολογγίου ανεφάνησαν έτι φαινότερον τα οικτρά αποτελέσματα της διαχειρίσεως των Αγγλικών δανείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Διαρρύθμισις των Δανείων της Ανεξαρτησίας

Η διασπάθισις των δανείων της ανεξαρτησίας επόμενον ἦτο να φέρη συν τοις ἄλλοις και την αναστολήν της υπηρεσίας αὐτῶν. Η αναστολή αὕτη παρετάθη ἐπὶ ἐξήκοντα και πλέον ἔτη, καθ' ὅλον ὅμως το μακρόν τούτο διάστημα οὐδέποτε ἡ Ελλάς ηρνήθη, ὡς συχνάκις ἐλέχθη, τας υποχρεώσεις αὐτῆς. Η Ελλάς ἀπ' ἐναντίας ἐπεζήτησεν ἐπανειλημμένως να κανονίσῃ τα του χρέους τούτου, ἐρχομένη εἰς συμβιβασμόν. Ὡς πρὸς δε την ἀπότισιν του ονομαστικοῦ κεφαλαίου, οὐδ' αὐτοί οἱ ἀπαιτητικώτεροι των δανειστῶν ἠξίουں αὐτήν, ἀναλογιζόμενοι και τους ἀσθενεῖς πόρους του κράτους και την ἐλαχίστην ὠφέλειαν, ἣν ἠρύσθη τούτο ἐκ των δανείων, και κυρίως ὅτι ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ελλάς, καθ' ὃ ἄλλη ἢ ἡ συνάψασα τα δάνεια, εἶχεν ἴσως το δικαίωμα ν' ἀπαρνηθῇ μέρος των υποχρεώσεων των κυβερνήσεων της ἐπαναστάσεως, ἢ και ἀπάσας.

Το τελευταῖον τούτο ἀπαιτεῖ τινας ἐξηγήσεις:

Τα δάνεια συνήφθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ συνελεύσεων, ἐν αἷς ἀντεπροσωπεύοντο πολλάι ἐπαρχίαι, συμμετασχούσαι της ἐπαναστάσεως, ἀλλά μὴ εὐτυχήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τον ξένον ζυγόν (112). Ἡρωτάτο ἄρα ἀν ἦτο δίκαιον

ν' αποτίση το Ελληνικόν Βασίλειον τα χρέη επαρχιών εισέτι Τουρκικών, και αν οι δανεισταί του 1824 και 1825 δεν έπρεπε να θεωρηθώσιν ως κερδοσκοποί εν μέρει μόνον επιτυχόντες. Πολλοί των ημετέρων προέβαλον το επιχείρημα τούτο (113) και εάν μεν νομικώς είχαν άδικον (114), πρακτικώς όμως αι αξιώσεις αυτών ήτο δύσκολον να παραγνωρισθώσιν (115).

Αλλά το ζήτημα παρουσιάζετο και άλλως. Ηδύνατό τις να ερωτήσει ουχί αν υπήρχε μονομερής, αλλ' αν υπήρχεν οιαδήποτε υποχρέωσις εκ μέρους του Ελληνικού κράτους προς τους δανειστάς του 1824 και 1825. Πράγματι προκύπτει το ερώτημα: αν δάνεια, συναφθέντα υπό επαναστατικής κυβερνήσεως μη ανεγνωρισμένης υπό ξένων κρατών, δύνανται να υποχρεώσωσι κράτος, όπερ συνεστάθη έτη τινά βραδύτερον.

Το ζήτημα γίνεται αμέσως γενικώτερον, η δε λύσις αυτού, καθ' ημάς τουλάχιστον, εύρηται εν τω εξής τύπω (formule), ον δίδει ο κ. Πολίτης, εν τω περισπουδάστω αυτού έργω, *Τα δάνεια των κρατών κατά το διεθνές δίκαιον* (116): «Ότε μία κυβέρνησις, νόμω ή βία, εγκαθίσταται εν τη αρχή, και γίνεται δεκτή ή τουλάχιστον ανεκτή υπό του έθνους, αντιπροσωπεύει την χώραν και υποχρεοί αυτήν διά των πράξεων, ας συνάπτει εν ονόματί της, αδιάφορον αν η κυβέρνηση αύτη είναι ή ου ανεγνωρισμένη διπλωματικώς υπό των άλλων Δυνάμεων».

Κατά την λύσιν ταύτην, ην θεωρούμεν ορθήν, αι

πράξεις των κυβερνήσεων της επανάστασεως εδέσμευον τω ελευθερωθέν ελληνικόν κράτος. Η δε λύσις αὕτη επιβάλλεται τοσούτω μάλλον ενταύθα, καθ' ὅσον υπάρχει και λόγος ηθικός προφανής (117) επιρρωννύων τους νομικούς συλλογισμούς του κ. Πολίτου. Ουχ ἦττον ὁμως το πράγμα μένει αμφισβητήσιμον (118), εἶναι δε μεγάλη τιμή διὰ την Ελλάδα, ὅτι ουδέποτε εξεμεταλλεύθη τας ἐπὶ του ζητήματος τούτου αμφιβολίας, διὰ ν' αποκλείσῃ τους δανειστάς αὐτῆς.

Τουναντίον μάλιστα ἀρχήθεν αἱ Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις, ἀναγνωρίζουσαι ἐπισήμως τας υποχρεώσεις των, ἐπεζήτησαν παντὶ σθένει ικανοποιητικόν δι' ἀμφοτέρα τα μέρη συμβιβασμόν.

Οὕτως ἀπὸ της 8 Ἀπριλίου 1827, ἡ ἐν Τροιζήνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐψήφισε τὴν σύναψιν δανείου πέντε ἑκατομμυρίων διστήλων *πραγματικῶν*, οὗ ἡ διαπραγματεύσις ἀντίθετο εἰς τὸν Κυβερνήτην. Το δε ψήφισμα δηλοῖ ρητῶς, ὅτι τὸ δάνειον τούτο θέλει συναφθῆ ἄνευ ζημίας των δύο προηγουμένων δανείων και θέλει μάλιστα συντελέσῃ εἰς πληρωμὴν των τόκων αὐτῶν. Ολίγω βραδύτερον ἡ ἐν Ἀργεὶ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐθέσπιζε τὴ 26 Ἰουλίου 1829, «Ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει ἀσχοληθῆ ὅσον το συντομώτερον εἰς τὸ ἐξωτερικόν χρέος, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ παρουσιασθέν σχέδιον περὶ αὐτοῦ του ἀντικειμένου. Βαίνουσα εἰς τὴν δικαιοσύνην και τὴν ἐπιείκειαν θέλει προχωρήσῃ εἰς συμβάσεις μεθ' ὧν ἔχουσιν ἀποδεικτικὰ

των δανείων του 1824 και 1825, προσπαθούσα να τελειώσει αυτήν την διαπραγματεύσιν διά να λυτρωθώσιν εντίμως και το έθνος από το γενικόν χρέος του, και τα εθνικά κτήματα από του να είναι εις υποθήκην αυτού του χρέους (119)».

Το δε σχέδιον, ό αινίσσεται το ψήφισμα, έχει ως εξής:

Το Πανελλήνιον είχε αναθέσει εις επιτροπήν, συγκειμένην από τον Ζωγράφον, τον Παπαδόπουλον και τον Κοντουμάν, την εξέτασιν της καταστάσεως των δανείων και την εξεύρεσιν σχεδίου προς απόσβεσιν αυτών.

Η επιτροπή εκείνη υπέβαλε την σχετικήν έκθεσιν τη 2 Απριλίου 1829. Εν τη εκθέσει ταύτη, μετά πλήρη ανάλυσιν της τότε καταστάσεως των χρεών, η επιτροπή εξετάζουσα το μέγα πρόβλημα της αποσβέσεως παρατηρεί ότι, ενώ αφ' ενός η προ 6 – 7 ετών επανάληψις της υπηρεσίας των δανείων είναι αδύνατος, αφ' ετέρου, εφ' όσον δεν εκτελείται η πληρωμή των τόκων, και η πίστις της Ελλάδος θέλει ελαττωθή και το χρέος αυτής γίνεται βαρύτερον.

Όθεν η εξεύρεσις συνδυασμού τινος επεβάλλετο. Πολλά δε σχέδια είχαν προταθή. Εκ τούτων το σπουδαιότερον συνίστατο α') εις το να εξαγορασθή ικανή ποσότης του χρέους προς 20 % περίπου· β') εις το να κηρυχθή το έν τρίτον του υπολοίπου χρέους *μόνιμον* (120) με τόκον 5 %, τα δε άλλα δύο τρίτα να εξοφληθώσι χωρίς τόκον και διά κληρώσεως, εις διάστημα 50 – 100 ετών, κατά το περί αναβαλλομένων χρεών σύστημα της Ολλανδίας.

Επί τούτοις η επιτροπή παρατηρεί ορθώς, ότι άνευ νέου

δανείου δεν θα είναι δυνατή η εξαγορά ικανής ποσότητας μετοχών, εάν δε το νέον δάνειον συναφθή, αι ομολογίαι των προηγούμενων δανείων θα τιμώνται περισσότερο των 20 % της αρχικής αξίας.

Ως προς το β' μέρος του σχεδίου, η επιτροπή νομίζει ότι τούτο δεν πρέπει να ληφθή υπ' όψιν, διότι, πλην του ότι δι' αυτού αθετούνται αι υποσχέσεις της Ελλάδος, το σχέδιον τούτο δεν θα γίνη δεκτόν υπό των δανειστών. Εις αντικατάστασιν του απορριπτομένου η επιτροπή προτείνει νέον σύστημα αρκετά περίεργον: ήτοι αφ' ενός μεν να γίνη μετά των δανειστών συμβιβασμός, δι' ου η κυβέρνησις θα τοις πληρώνη 2 % του *πραγματικού κεφαλαίου*, αφ' ετέρου δε να δανεισθή η Ελληνική κυβέρνησις προς 5 % 444,960 Λ., ας να δανείση εις διαφόρους κοινότητας, επαρχίας και ευυπολήπτους κτηματικούς προς 8 %. Δανείζουσα δε εις τόκον ανώτερον εκείνου, εφ' ώ εδανείσθη, η κυβέρνησις θα έχη καθαρόν ετήσιον εισόδημα 35,596 Λ., δι' ων θα δύναται να πληρώνη τον συμβατικόν τόκον των 2 % (ήτοι 25,052) και να εξαγοράζη εν τη αγορά ποσόν ομολογιών, όπερ θα βαίνη αυξανόμενον εφ' όσον διά του χρεωλυσίου το διά τους τόκους απαιτούμενον ποσόν θα βαίνη ελαττούμενον. Κατά μακροσκελείς και λεπτομερείς υπολογισμούς, τα δάνεια της επαναστάσεως θ' απεσβέννυντο τοιουτοτρόπως εντός 42 ετών.

Καθ' όσον αφορά δε εις την απόσβεσιν του νέου δανείου, η επιτροπή ολίγον εμερίμνα, ούσα πεπεισμένη ό,τι ως εκ των

αδιακόπως αυξανομένων προσόδων του δημοσίου ταμείου, αυτή θα ήτο λίαν εύκολος.

Τοιούτον σχέδιον δεν χρήζει καν ανασκευής, παρατίθεται δ' ενταύθα απλώς χάριν αρχαιολογικής περιεργίας (121). Μετ' ολίγον χρόνον όμως προετείνετο σχέδιον πολύ σοβαρώτερον, το της αποσβέσεως των δανείων της ανεξαρτησίας διά παραχωρήσεως εις τους δανειστάς μέρους των εθνικών κτημάτων της Γαστούνης (122). Τοιαύτη δε λύσις, ην παρεδέχθη κατ' αρχήν και η εν Προνοία κατ' επανάληψιν δ' εθνική συνέλευσις (123), ήθελεν είναι η ευτυχεστέρα πασών, καθ' όσον αι μεν εθνικαί γαίαι ήσαν τότε τόσον άφθονοι, ώστε ο συμβιβασμός δεν θα εστοίχιζε σχεδόν τίποτε εις την Ελλάδα, η δε ενδεχομένη άφιξις ολίγων ξένων γεωργών θα ήτο υπό πάσαν έποψιν ευεργετική διά την χώραν. Δυστυχώς αι τρεις προστάτιδες Δυνάμεις, αίτινες είχαν αποφασίση, ουχί άνευ δισταγμών, να εγγυηθώσι το δάνειον των 60 εκατ., του οποίου η υπηρεσία έπρεπε να γίνηται διά των πρώτων εισοδημάτων του Ελληνικού κράτους, και αίτινες δεν ήθελον να ελαττωθώσι ποσώς τα εισοδήματα ταύτα, εδήλωσαν επισήμως τη εθνοσυνελεύσει, ότι προ της αφίξεως των αντιβασιλέων ουδεμία πώλησις των εθνικών γαιών έπρεπε να γίνη, ουδ' ώφειλε να γίνη δεκτόν ουδέν μέτρον δυνάμενον να γεννήση οικονομικάς δυσχερείας εις το νέον κράτος

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.